

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

E g y e s z á m á r a 30 f i l l é r.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Eszmék a debreceni kath. nőegylet szervezésével kapcsolatban.

IV.

A szeretet szabadságáról van szó.

A szeretet nem egy szó, — a szeretet megfogható tartalom.

Általán azon *viszonyt* jelzi, melyben a rajtunk kívül levő dolgokkal vagyunk. Kezdetben *lekötő* erő. Láthatatlanul úgy odafüzi az embert *külső dolgokhoz*, hogy nincs az az acél lánc, mely erősebben megkötözhetné.

Szeretem ezt, vagy azt, — érezzük, hogy ez nem tesz egyebet, mint: testem-lelkem odatapadt a szeretett tárgyhoz. Más néven: anyagiság, földhöz ragadtság. Természettani nyelven: *a létfontartás vonzó ereje*. Mintha a rög, a fű, a fa, az ökör, a ló, az eb, stb. stb. szolgálatára kényszerítene, hogy az *o életét*, boldogulását munkáljuk.

És millióknak nem is telik egyébben életök, mint *ilyen* szolgálatban. Például, előkelő nők kik gyermeküket ölbe nem vennék a viláért, kis kis kutyájokat szívesen viszik ölbe utcai séta alatt. S ilyen százféle eset. Oda tapadnak az anyaghoz — *szeretik azt*.

Mert minden léte *ő élet-alak* össze van kötve, egymásra utalva, előbb a közvetlen szomszédhoz, aztán tovább-tovább a végtelenségig.

A dolgok összeköttetéséből egymásrahatásából származnak az anyagi életjelenségek, melyek közt a természettudomány igyekszik tájékozni az embert.

Nekünk ezekkel itt nincs dolgunk; ámbár kétségtelen, hogy az anyagi és erkölcsi élet szála egymásba fonódnak.

A szeretet erkölcsi értelemben azon viszonyt jelzi, melyben az ember embertársával és Teremtőjével van.

Az evangéliom mindig e viszonyra utal, midőn a szeretetről beszél.

A szeretet mint erkölcsi viszony ember és ember között a *lelkek egységének* viszonya, közös eredet, közös cél, közös tevékenység. Mindnyájan *egyformán* Isten gyermekei vagyunk; mindnyájan *egyformán* el vagyunk kötelezve egymás iránt, mint egymás körül forgó bolygók, áthatni egymást azzal a fényvel, azzal a melegséggel, melyet csak a lelkek központi napjától, Istentől nyerhetünk. A mi pedig köztünk emberek között a *külső formára* vonatkozik, legyen e külső forma születés, hivatási kör, munkatér, evés, ivás, öltözködés, életkor stb. ezek a *benső viszony* lényegét nem érinthetik. A lelkek rokon-viszonya felette áll minden változó külalaknak.

Az élet nagy törvénye ez.

S e törvény betöltése: *a szeretet, mint ható tevékenység*, közelöhaladásra, közboldogságra.

Igy lesz a szeretet boldogító munkássággá. Midőn az ember minden dolgot, minden jelenséget, a mi csak keze ügyébe esik, egymás javára érvényesíti és értékesíti.

A szeretet szabadsága — a hasznos tevékenység szabadsága.

Most még igen sok jó nem szabad, a mit pedig saját és mások boldogítására szeretnénk.

Akadályoz a *tudatlanság*, mely nem látja a *dolgok rendjét*.

Akadályoz az *anyaghoz tapadás*, mely az állati táplalkozás érdekén túl nem okosodik.

Akadályoz az *előítélet*, mely a maga szűk ketrecében mozog, mint a fogságban született raboroslán, érzi a vágyat a szabad pusztá után, de csak körbe járhat vasrácsa körül.

Akadályoz az *elfogultság* s ebből származó türelmetlenség, mely *behunyt szemekkel* késhegyig vitatja, hogy *csak ő lát tisztán*.

Akadályoz a *vakbuzgóság*, mely Krisztust is keresztre viszi, Jáhvénak kedves áldozatúl.

Nem is említve ama számnélküli társadalmi bolondságokat, melyek láncra verik a szeretetet,

hogy — egyikőnk ezt, másikőnk azt ne tehesse, mert hát ezek, meg azok a tekintetek, meg a nagy kérdőjel untalan: *mit mond a világ?*!

S jön a Jézus és szól: az én országom nem *e világból* való!

Mert milyen világ ez!... Hol még a *pápa-nak sem szabad* a királyi palota felé fordulva, első áldó szavait elmondani!

Hol a mi *királyunknak sem szabad* meglátogatni király-társát Rómában bizonyos tekintetek miatt! Hol az emberek születése, színe, ruhája, zsebje, hivatala stb. stb. irányítja a vonzódást s állja útját a szeretetnek! Hol az egymásért élni halni kész szívek közé, gyarló tekintetek állanak, mint a szeretet útonálló! Hol az istenimádás hű cifraságai, testmozgásai, külsőségei, alakoskodásai zárnak el a mennyország kapuját a szerető Atya felé vágó lelkek előtt!

Krisztus országa *nem e világból* való.

És megismerteti az *ő világát*. Ebben nincs megkötve a szeretet, sőt a lélek minden erői fokozott tevékenységre vannak képesítve.

„Ne gondoljátok, hogy a törvény eltörlésére jöttem; nem! sőt inkább, *hogyan azt betöltsem!*“ S egész pályáján mutatja *tettel*, hogyan kell a törvényt betölteni.

„Új parancsolatot hirdetek nektek, hogy *egymást szeressétek.*“ „Arról ismernek rátok, hogy az én tanítványaim vagytok, ha *egymás iránt szeretettel viseltettek.*“

S idézhetnénk az egész evangéliumot, alfától az omegáig, annak bizonyosságául, hogy *Krisztus országa a szeretet szabadságának, a szeretet tevékenységének, az önfeláldozó munkásságnak, az őszinte benső hűségnek gyermekded egyszerűségnek s ezekből származó lelki vidámságnak országa.*

Az *is* mutatja isteni eredetét, hogy nem csak az *egyetemes élettörvény* áramlatába illeszkedik, hanem a változó anyagi élet jelenségei fölött a központi szervezőre mutat és arra apellál.

„Mindenek lehetségesek a hívőknek!“ és: „nálam nélkül semmit sem cselekedhettek;“ eme krisztusi axiomák, a történelem folyamán, annyiszor nyertek beigazolást, számtalan hős küzdelmekben vérkeresztiséget, hogy bátran el lehet mondanunk, miszerint semmiféle eszme, érzés, vágy, törekvés nem volt képes az emberi lelket annyira megedzeni, a kitűrésre — még téves irányban is — hősies önfeláldozásra, általában a szeretet mindenre képes hatalmának megbizonyítására, — mint az evangéliomban rejlő *isteni erő*.

Ezt az erőt kellene bevinnünk emberi életünk minden ágú tevékenységébe, elkezdve a gondolattól, az érzéstől, a százirányu vágyakon át az anyagi izomélet összes működésén keresztül.

A képzelgés volna ennek lehetősége?

A bibliában van egy rendkívül mély értelmű, folyvást ismétlődő történet, mely arról szól, hogy egy előkelő farizeus Nikodémus, éjjel felkereste Krisztust *tilkon* adózván neki azon őszinte beismeréssel, hogy *Ő* csakugyan az Atyától jött „*mert senki sem teheti e jeleket* — ugymond — csak ha Isten van vele.“ És Jézus áthatva szívén, *egy újjászülés szükséges voltára* figyelmezteti. E nélkül minden szép beszéd és beismerés csupán zengő érc és pengő cimbalom!

Napjainkban egy idő óta sok Nikodémus ellátogat Krisztushoz, hangoztatván, egészen az *éjjeli látogató* szívével: „*senki sem tehet ily jeleket, csak ha Isten van vele!*“

Bár nem becsülhető eléggé *e páfördülés*, de még nincs meg a *szeretet szabadsága*. Csak homályos sejtelem és határozatlan vágy, *valami jobb* után.

Mennyire más a Pál lelki erejének megnyilatkozása: „*megtanultam*, hogy a melyekben vagyok, azokkal meg kell elégednem. *Tudok szegénykedni, tudok bővölködni*: mindenütt és mindenekben megtanítottam, mind a bővölködéssre, mind a szűkölködéssre. *Mindent cselekedhetem a Krisztus által, ki engemet megerősít!*“

A különböző rangfokozatok létráján kapaszkodó kiesiny ember mikor jut erre az apostoli magasságra!

Mindamelletts is, Isten előre viszi a *mi világunkat* is. Akárminő cifra jelszavak mellett keresse valaki a *dolgok lényegét*, csak a szeretet szabadságával keresse, okvetlen ráakad a nyitjára. Csak *dogmás* ne legyen. Csak Jupiter trónjára ne üljön, mert *ott csak villámok* tanyáznak.

Isten előre viszi a világot. Gondoskodik *némely* eszközökről. Ilyen *egy* eszköznek tartadjuk a debreceni kath. négyesületet. Mert szükséges az ösztönző erő, Debrecennek különösen szükséges. *És hasznos is!* A szunnyadót ébresztgeti, a lelkekbe tüzet gyújt s főként ama *nagy örökség* megőrzésére figyelmeztet, melyet szerzett nekünk a Krisztus s melynek megtartásáért küzdöttek őseink s melynek fejlesztését várja tőlünk a jövő.

Nagyon jól volt kiesze've Wolafka urtól, hogy református államhivatalnokok nejeit válogatta ki *ébredő erőül*. A református államhivatalnokok általában a hivatalnokok, egy veszedelmes *lelki álomba*, lelki rabságba lennének lassan-lassan beringatva és azért veszedelmes mert *önmaguk is jól találják benne magukat!* Többen rámutattak már erre, mely nem más, mint az *egyedüli ker. ünnepnapnak, a vasárnapnak degradálása* s az ugynevezett állami *veresbetűs napok*, mint kizárólagos kath. felekezeti ünnepnapok előtérbe tolása, s ez uton, mint

kivánatos nyugalmi napok által a kath. egyházi érdekek ápolása! Így jut a református ker. hivatalnok a lelkiszabadság acélozó, felemelő ünnepe helyett — egy kis testi pihenőre s esetleg a földi javakban bővülködő főbb papok vidám vendégszeretetéhez!

„Nem *csak* kenyérrel él az ember!“ Elég-e robotolni és — jól lakni?! Edzi-e, erősíti-e a testet és lelket a *vigan lakozás* és ékes öltözet?!... Lelkünk nem az örök lélekkel van-e közvetlen összeköttetésben? Nem a lelki szabadság-e az ember legfőbb java s törekvésének egyedüli célja?! S hogy e célhoz közelebb-közelebb juthassunk, egyénileg és társadalmilag, művelt és gondoskodó ember előtt, lehet-e becsesebb *eszköz*, mint a lelki erők fejlesztése s azon intézmények, melyek *ily eszközöket* szolgáltatnak!

Ismétlem, bevégezésül is, hogy szemernyi elfogultság sincs szivemben a Rákóci-templom iránt a Szent-Anna templom ellenére. Az a kérdés előttem, hogy *e ké féle eszköz* minő érdeket szolgál? Odaképelem mindenik mellé az Idvezitőt, a mint a *Jakób kutja* mellett tanít *Isten igaz imádásáról*.

Nincs helyhez kötve. Sem itt, sem amott. A végtelen szabadság szellemét nem lehet egy hely számára lefoglalni. A napfényt felbontja és mutatja ugyan egy kis üveghasáb, *de e kis színes fény — nem napfény!*

„*Lélekben és igazságban!*“

„S a ki a szeretetben marad — Istenben marad!“

Egyet szeretnék lelkére kötni egyházamnak. Bár nagyon kicsiny vagyok és bizonyos szerénytelenség is tölem, de *szeretném lelkébe írni minden ker. embernek, hogy lelki erejük legjava részét építő munkásságra fordítsák*. Az a legelső, az a legnagyobb, *Krisztus Urunk szerint*, a ki legelőbb jót tud tenni.

Az Isten szerelmeért! . . . ne használják a Krisztus nevét *cégérül* és büntakaróul!

Hiszen elég rosszat cselekedtek már *e cégér* alatt! Elég átok köde fojtogat a multban *e büntakaró* alatt! Hát nem eleget imádkoztak már ker. emberek *a szeretet Istenéhez*, hogy *egymást gyilkolni* segítse!

Nem elég gyanuba hozták a Krisztus evangéliomát, mely pedig *isteni erő*, minden hívőnek idvességére!

„Gyümölcséről itéljétek a fát!“ — mondja Krisztusunk.

Nincs utálatosabb bűn az alakoskodásnál. Krisztus minden bűnt megbocsáthatónak itélt, *csak ezt az egyet* nem.

A ki érzi, hogy ő több az egyszerű állatnál, az mutassa meg tényeiben. Ne legyen elég

a táplálkozás és fajfentartás ösztöne. Szerény mécsvilág kicsiny szobában, vagy világító torony tenger-szirtek között: — csak világoljon terjessze fényét! Mert minél tisztábban hatolunk az anyagi világ összeköttetéseinek, egymásrahatásának megismeréséhez, a reális tudományok útján, annál inkább meggyőződünk annak igazságáról, hogy az embernek legnemesebb célja e földi létben, alakítólag hatni a dolgok rendére. *Ne a dolgok kössék le a szeretet erejét, hanem a szeretet uralkodjék a dolgok felett*.

„Nekünk is bibliákat kell irnunk, hogy az eget ismét összekössük a földi világgal!“ (Emerson)

Andrássy Kálmán.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

12. Révész Bálint, debreceni fi, született 1816.; hittanár 1844—1856-ig egyházkerületi főjegyző, esperes. 1871—1891-ig püspök, meghalt ez év okt. 8. Mindvégig szíven hordta a főiskola magasb színvonalra emelését. A bölcsészeti szak létesítését megindította. Legerősebb, legmerészebb szószólója a debreceni protestáns egyetem ügyének, 1877. szept. 9. tanári beigtatás alkalmával nyilatkozott meg szép lelke, mondván „a mi magyar prot. egyetemünk eszméje bármeddig szunnyadjon az idők méhében, — erős hitem van — hogy egy kedvezőbb kor életre fogja azt költeni . . . nem ábránd ez, hanem egy simeoni jós érzet, melynek teljesedni kell.“ (főgymnasiumi Ertesítő 1877/8-ról). Már előbb 1874-ben kidolgoztatta a tanárkarral az egyetemi javaslatot: a) a magyar prot. egyház, b) a tudomány és állam, c) a tiszta magyar nemzetiség, és d) tanáraink képzetének érdekei szolgálnak főindokul (lásd a tanárkar e hatalmas betérjesztését Egyházker. jköny 1874. 210. sz.) Végrendeletében, hitvese halála után tízezer frt. alapítványt is hagyományozott egy bölcsészetszaki tanszék alapjára (Debr. Prot. Lap 1893. 619. lap). A theologiai szak szélesítésére 1878-ban magán tanárokat (docens) állíttatott; a jogakadémia korszinvonalon rendeztette s hatalmas beszéddel megnyitotta 1875; a fűvészkert ügyét fejlesztette (1874.) a gymnasium 8 osztályúvá tételét keresztül vitte (1873.) s így a mai állapot létesítője; a gyors írászat tanítását behozta (1873.); a háznagyi hivaltalt (quaestor) a főiskola belső kezelése rendszerezésére mint új intézményt létrejönni segítette; a régi contrascribái hivatal ez által megszűnt (1875.); a tanítóképző intézet erősítésére gyakorló iskola állíttatott (1873.); az anyakönyvtár rendezési nagy munkát Szegedi Sándor tanár és Dicsőfi József kezelő könyvtárnok szorgalmával szakok szerint végrehajtott (1874.) és új kezelő könyvtárnoki állás rendszerezésére; a püspök lelki-testi barátja Somogyi Gábor 10,000 frt. alapítvány tétele a főiskola javára (1876.) az ő lelki hatásának köszönhető; a főiskolai nyilvános olvasó terem berendezve megnyitott

(1889.); az országos történelmi congressuson a tanárkar képviseltetését elrendelte, s az onnan vett jelentés alapján a „Diplomatika“ új tantárgy tanítását főiskolánkba behozatta (Egyházker. jk. 1885. 270. és 1886. 83. sz.) Az énekkart eleitől fogva szerette, felügyelő tanára is volt (1853.) egyik ünnepélyen (1885.) soronkívül mint püspök megadta az indítványt ének és zenetanári szék állítására, megbízásából az akkori énekkari felügyelő tanár megindította a mozgalmat, az első gyűjtés eredménye 1229 frt. 62 kr. lett, ez a ma már fenálló ének tanári szék alapvetése, (Egyh.-ker. jk. 1886. 270.). A főiskolai kórháznak ma is külön álló épület szerveztetett (1885.); a Petőfi szobor felállítása ügyében a főrdem a püspöké (1883. 268., 1884. 132. e. k. végzése); a Simay János és neje nagy alapítványának (25,000 frt.) létre jövetelében buzgólkodott (1882.) maga személyesen kereste fel az alapítót, s eredetileg egyetem alapra célozott. A tanítóképző intézet tantervét, belrendtartási szabályozását elkészítette s a 4-ik tanszéket felállította (Egyházker. jk. 1885. 244; 245; 246; 283; 1886. 71.). A tápintézet számára külön épület jött létre 10,000 frton. (Egyházker. jk. 1887. 266.) és ujjalag szerveztetett; a theologiai 5-ik tanszék állítását mozgatta (1880.) és 1884-ben letesítette.

Révész Bálint 20 évig tartó püspöksége minden téren haladást eszközöz vala; a szép sikerekben szerencés támogatói valának, kikkel egy értelemben dolgozott, a vele legszívélyesebb viszonyban álló elnök társa gróf Degenfeld Imre 1883-ig; majd a másik főgondnok Vályi János (1883-tól); a debreceni egyház főgondnokai Kovács Lajos (1870-től) és Simonffy Imre (1876-tól); valamint a tanárkarok mindenik szaka páratlan tevékenységével, — mert ezeknek fokozódott munkakedvök a szeliemi emelés terén, látván a támogató főt. (Erdemei első méltatására lásd „Révész Bálint ravatalánál“ való beszédet a diszteremben a „Debreceni Ellenőr“ 1891. 198. sz.)

A kollégium történetében mindig nyomós és hathatós esemény, ha 3 élén állója: püspök, főgondnok és a helyi gondnok összhangban működnek, akkor mindig haladás emelkedés volt az eredmény. Itt emlékezünk meg egyik ily előállóról. *Simonffy Imre* született 1824-ben régi debreceni előkelő családból; unokája a debreceni egyház egyik nevezetes főgondnokának Sámuelnek. A felsőbb tanfolyamra 1840-ben iratkozott be egy évben Révész Imrével. A debreceni egyház főgondnokának először választott 1876-ban, ily minőségben egyúttal a kollégium helyi gondnoka és a Gazdasági Tanács elnöke. Bucsúbeszédében, melyet a körév (cyculus) letelte után tartott (Nov. 22.) mondá: „mindig legnagyobb öröme közé számlálta a magyar református egyház ezen legnagyobb kincsének, ugyszólva szemefényének, a debreceni főiskolának felvirágoztatására közreműködni; — ha most meg kell válnia is az új választás miatt az elnöki tiszttől, igéri, hogy mint polgármesternek is megmarad mindenkori törekvésűl, hogy a rendelkezésére álló módokon, a kollégium virágzásán és magasabb fokra emelésén munkáljon.“ (Gazd. Tan. jk. 1879: 323. sz.)

Sápi Sámuel és Szűcs István főgondnokok után visszahívta a közbizalom Simonffyt az egyház és főiskola gondnoki székébe, a főiskolai gazdasági tanács 1892. márc. 2-iki ülésében foglalta el az elnöki széket, erősen hangsúlyozván a kor eszmét, hogy

„a főiskola egyetemmé fejlesztésére közre munkálанд.“ Midőn nemsokára Debrecen város az évezredi ünnepély emlékére a leendő fakultás számára négy tanárszéki alapot szavazott meg, — bizonyára az elnöklő polgármester és gondnok hű buzgalmára is száll a dicsfény egyik sugára! Igérete valóra vált ekkor is. A ragaszkodás és hála gyakran nyilatkozott meg egyház és városszerte 1895-ben a mikor közhivatali szolgálatának 50-ik, polgármesterségének 20-ik évfordulóján közünneplés tárgya lőn, a melyen a tanárkarok is lelkesen vettek részt. Mert ugyanazon év elején 3-adszor igttatott be főgondnoki tisztébe, s kiváló erélylyel hangoztatta ismét a Gazdasági Tanácsban az üdvözlésére adott válaszában: a szeretett főiskola anyagi ügyeiben készséggel munkál közre. Ritka bizalmi sorozat, hogy 4-edszer (1898), ötödször (1901) és legújabban (1904) hatodszor emelé a hála és közszeretet őt a gondnoki díszes állásba. Örökölte őseitől a régi debreceni patriciusi családok tündöklő vonásait a vonzódást, érdeklődést, szeretetet az egyház és főiskola iránt; félszázados szolgálata alatt ott volt minden nevezetesebb alkotásnál tanácslólag, pártolólag, irányzólag és vezetőleg — a mint állása hozta magával — a város és műveltsége emelésénél. Mint a 18-ik század alkonyán és a 19-ik század hajnalán Domokos Lajos; úgy ő a 19-ik és 20-ik század végén és elején, más közpályától visszalépve, egész idejét a két nagy intézménynek, mely egykorú a hitjavítással, az egyháznak és főiskolának szenteli; az újabb nemzedék szemé előtt a kollégium patriarchájaként tűnik ő fel, a ki diák kora, tehát 64 év óta szemtanúja ez iskola nagy és pedig előnyös változatainak.

13. Gróf Degenfeld József, főgondnok 1896. november 18. óta. Ő már azelőtt 13 évvel lépett a kerületi gyűlés munkás tagjai közé, mint egyházkerületi tanácsbíró s így ismerte az ügyeket; székfoglalójában célul tűzte „első sorban nagy mértékben fogja tevékenységét igénybe venni a debreceni főiskola, ennek különösen anyagi ügyei, melyek ezen főiskola szellemi fejlődésének és igen kívánatos fejlesztésének is alapjául szolgálnak.“ Első fellépésekor egyházi és iskolai célokra 2000 frt. alapítványt tett; ebből 1000 frt a főiskolai pénztárban a „kiegészítést igénylő alapok“ közt az ő nevét viselő, s általa már korább konventi és zsinati napdíjaiból alakított alapot illetendi. (Lásd ez alapító levelet Egyh.-k. jkv. 1896. 243. sz.) Napdíjainak adományozása 1885-ben indult meg „később meghatározandó célra.“ Ugyan ő a debreceni egyetemre (bölcseleti fakultás) 1893-ban 3600 koronát ajánlt meg.

A kollégium igazgatása történetében korszakalkotó esemény az Igazgató Tanács, mint új szerv megalkotása 1898-ban. Eddig az anyagi ügyeket 1831-től kezdve a Gazdasági Tanács, a szellemieket a tanügyi bizottság külön intézte; a tanügyi bizottság minden teendői és a Gazdasági Tanács felülbíralata és irányzása e felsőbb hatóságban egyesült. A főgondnok hozatta ezt létre s ennek segélyével létesíté a szükséges javításokat. Az egyházkerület a főgondnok hatására, tanári javadalmazás új fokozatát közmegnyugtatóra elvileg szabályozta: e szerint az akadémiai tanárok alapfizetése 2000 frtban, a gymnasiumi és tanítóképzőintézeti tanároké pedig 1200 frttől 1800 frtig terjedhető négyes fokozatban állapított meg; az ötödéves korpótlékok pedig 200—200 frtban. (Egyh.-ker. jk. 1897. 183.) Az

5 öd éves korpótlék akkor még 100 frtban minden tanárnak szolgálati éveinek megfelelőleg folyósított. A lakáspénz 400 frtra emeltetett; a természetbeli tanári lakások, e reformáció kori ősi intézmény, korább (1893. Junius) beszüntetettek.

Ez elvi végzés szemmel tartásával halad a tanári fizetések korszinvonalra emelése, így p. o. 1901. Julius 1-től kezdve az akadémiai tanárok alap fizetése 4000 koronára egészített ki; a gymnasiumi és tanítóképző intézeti tanárok fizetésénél a 3-ik fokozat (3600 korona) lépett életbe. A kollegium bevételeinek emelkedésével fog az elvi megállapodás tovább tovább lényegyé válni.

A tanítóképző intézetben külön ének- és zene tanári szék rendszeresített s az orgona tanulása a növendékekre nézve kötelezővé tétetett (1897. 182. sz. egyhk. v.) A rég érzett hiány pótlására a főiskolai tisztviselők és szolgák nyugdíjazására vonatkozó szabályzat megerősített és 1900. Jul. 1. életbe lépett az emberies intézet.

Egy új gymnasiumi tanszék a földrajz és történelemre létesített s a megválasztott új tanár Dr. Szabó Márton 1903/4. tanévben foglalta el állását, — ezzel a főgymnasium rendes tanárainak száma 17-re emelkedett.

Az Igazgató tanács központi hatóság által és utján, a főgondnok lévén annak lelke és vezére, nagy szabású alkotások indultak meg u. m. a Gazdasági Tanács (1897. 247. sz.) által dolgozott főgymnasiumi internátus terve és szabálya, mely aztán a tanárkarok beható munkálata nyomán az igazgató tanács által egységes internatusi tervvé idomított át építkezési államsegély nyeresével kapcsolatban. Ennek valósitása napi renden van.

A nagyobb szabású javítások tervéről megjelentek külön füzetben nyomtatásban következő iratok a) A debreceni ev. ref. főiskola tanári karának munkálata a Kollegium korszerű fejlesztése tárgyában (Debrecen 1900. 8 r. 80. l. s a Gazdasági Tanács véleménye erre 1901. 393. sz. jknyv 10. l.)

b) A Kollegiumi nagy könyvtár és vele kapcsolatos gyűjtemények szervezeti rendszabálya. (Debrecen 1903. 19. l.)

c) Vélemény a debreceni egyetem és tanárképző intézet programjára vonatkozólag. (Bizottsági munkálat, elfogadta az igazgató tanács) Debrecen, 1903. 16 l.

Mindenben támogatja a főgondnok törekvését és a tanárkarok óhaját elnök társa Kiss Áron (1892. Május óta.)

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencs.

Emlékezés Spencer Herbertről.

(Folyt. és vége.)

Ez a speculativ vizsgálat arra vezet bennünket, hogy a látható világot ne lássuk elszigeteltnek. Sem kezdetet sem véget annak nem tulajdoníthatunk. Csak egy episod a világfolyamat örök drámájában, Amelyben a végtelen Erő, amelynek nyilvánulása az Univerzum, vég nélkül hat és munkál.

* * *

Ime Spencer philosophiai rendszerének vezető gondolatai! Aki még tömörebb összefoglalását akarja

látni a rendszernek, megtalálhatja a Collins-féle „Epitome“ elején maga Spencer által 16 pontban összefoglalva.

A spenceri philosophia bár egy hosszú, küzdelmes élet eredménye abban az alakban, ahogy ma előttünk áll; de magvát és keretét a nagy gondolkozónak már első írásai magukban foglalják, eredete pedig örökölt dispositiójában és neveltetésében keresendő. Az egyszerű, de tanult, okos és józan gondolkozásu tanító gyermeke a kényszernélküli, szabad és természetes evolutio példáját már kora ifjúságában önmagának életében szemlélhette s bámulatosan széles természettudományi ismereteinek elemeit az iskolán kívül, saját ösztönéből fakadó szemlélődése által atyjától elsajátíthatta. Az iskola életnélküli módszere simplex tanulóvá tette, ki a gépies könyv-nélkülözésre nem vált rá, sőt tudós lelkipásztor nagybátyjának a cambridgei alma mater iránti meghatározó kegyelete az egyetemet sem tudta vele megkedveltetni s csak az előkészítő tanfolyam elvégzésénél maradt. De az elemzés és összetevésben, problémák felállításában való nagy gyönyörűsége már ekkor sejtette a philosophust. Ezután olvasott és tanulmányozott mindent, ami keze ügyébe esett; tanítója nem volt, autodidakta maradt. Az egyetemi képzettség hiányát sokan szemére is vetették s ennek tulajdonították a humanistikai képző eszközök lebecsülését és a történelmi érzék hiányát. Ez igaz lehet, de annyi tény, hogy szellemi eredetiségét és sajátosságát az egyetem aligha le nem esiszolta volna s bizony ez — valljuk be — philosophiai szempontból nagy veszteség lett volna.

Spencer lelkének eredeti hajlamait, különösen az exact tudományok iránti hajlamát mindvégig megtartotta. Örökölt dispositioja által számára kiszabott pályán haladt mindig. Atyja óhajására elfoglalt tanítói kathedráját odahagyja, hogy a mérnöki foglalkozás tágabb teret nyisson lelke spontan fejlődésének. E teret nem engedi szűkülni még akkor sem, amikor a viszonyok változása egyszer-egyszer hivatásában tétlenségre kárhóztatta. Eppen az ilyen intervallumok alatt szerezte be pozitív tudásának roppant készletét, amelylyel sythetikus bölcséleti rendszerét olyan erősen aláalapozta. Folytatja tanulmányait mint hirlapíró is, egyszersmind megírja első nagyobb irodalmi művét 1848-ban „Social Statics“ cím alatt, mely megszerzi számára Huxley, Lewes, George Eliot, Tyndall, Stuart Mill és kora más nagyjainak barátságát. Az ezutáni években fejlődik ki lelkében nagy művének conceptiója s az alapozáshoz meg is írja Essayit és Lélektanát; de ez utóbbi munkája oly romlást okozott idegrendszerében, hogy egész életében többé tökéletes egészsége nem volt; sokszor egy-két esztendőre kiesett a toll a kezéből s a legjobb esetben is csak három órát tudott naponként dolgozni. Életét csak a böles ember önmegtartóztatása által nyújthatta oly hosszúra és saját keserű tapasztalata diktálhatta lelkének, hogy Ethikájában olyan nagy nyomatékkal hangsúlyozza az egészség gondozását, mint erkölcsi kötelességet.

Már a lélektan írása közben kiérlelődött Spencer lelkében az a meggyőződés, hogy a fejlődés törvénye egyetemes jelentőségű világtörvény s most kereste a törvény számára az egyetemes okot. 1858-ban jött rá arra a gondolatra, hogy a fejlődés törvénye természetes alapját képezhetné egy általa alkotandó bölcséleti rendszernek, amely az egyes

ismereteket egy összefüggő világképpé foglalhatná össze. A gondolatnak rögtön irodalmi kiviteléhez akart látni; de egy hosszú betegség, a nagy közönség közönye, amely előbbi munkáit fogadta, ethikai elveivel összeegyeztethető existencia nem léte — mert ethikai elveiből soha semmi körülmények között nem engedett — késleltették a nagy mű megkezdését. Végre elhatározta, hogy kiadó hiányában aláírást hirdet sytheticus bölseleti rendszerének megrendelésére. Eleintén 7. majd később 10 kötetre tervezte művét, amelyről 1860-ban prospectust adott ki, amelyből a megvalósításnál csak igen csekélylyé tért el, pedig 36 esztendő fordított a tiz kötet megírására. Bizony ehez igazi fegyelmzett bölseészelve kellett s az angol-szász faj páratlan szívóssága!

1862. év közepére bevégezte az első kötetet a „First principles“-t, de ez és előbbi munkái nagybátyjáról maradt örökségét és egyéb vagyonát félemészték, úgy hogy Biologiájának nyomtatását félbe kellett hagynia 1865-ben s csak 1897-ben végezhetette be. Nyomasztó helyzete azonban actiora indította barátait és amerikai híveit. Stuart Mill munkája folytatására ösztönözte s érte anyagi felelősséget vállalt. Huxley, Lubbock és mások előfizetőket gyűjtöttek, közben atyjáról egy kis örökség szállott rá. De legtöbbet tett érdekében egy amerikai tisztelője: Ed. Livingston Youmans, a ki nemcsak legelőször terjesztette a spenceri gondolatokat Amerikában, szerzett neki előfizetőket, kiadót, hanem hazájában is ő ismertette meg szélesebb körben. Az amerikai pénzen Sociologiájának kiadását kezdte meg, de ennél nagy anyagi veszteségek érték. Nemsokára azonban neve oly ösmertté lett, hogy munkái kelendősege veszteségeit fedezte és tisztességes jövedelmet is biztosított számára.

A 70-es és 80-as években sokat betegeskedett Spencer, de közbe-közbe írta Ethikáját. 1886-ban testileg annyira tönkrement, hogy három évig philosophiájához hozzá sem nyulhatott; de ez alatt diktálta önéletírását. Ezután ismét felvette munkálkodása fonalát s végre 1886-ban Sociologiáját is bevégezve, készen állott a 10 kötetes nagy munka, amelynek egyes kötetéből közben új kiadásokat is rendezett. Nemzetének tudós világa nemzeti nagy eseménynyé avatta e tényt s nyolevankét tudós köszöntötte üdvözlő iratban az ősz philosophust, ki nagy intellectualis és moralis erővel tört harminchat éven át célja felé.

Életének külső körülményeiből csak ennyit láttam szükségesnek elmondani, ennyit is csak azért, mert nagy munkájával ezek az adatok vonatkozásban vannak. Életének különben is most még csak a körvonala látnak, mert önéletrajzát Spencer nem adta ki életében; csak most, halála után került sajtó alá.

* * *

Még csak néhány szót Spencer hatásáról.

Az evolutionismus, habár a rendszer egészén sok rést ütött a kritika, nagy, mély és maradandó hatást tett és Spencert kétségtelenül a philosophia egyik klasszikusává avatta. A hatás külső bizonyossága az a sok elismerés, amelyben a nagy angol 1871-től részesült. A St. andrewsi, bolognai, cambridgei, edinburghi és budapesti egyetemek doktori címmel, a római, turini, nápolyi, párisi, philadelphiai, kopen-

hagai, brüsseli, bécsi és milánói tudós társaságok külső tagsággal tüntették ki, a német császár a „pour le mérite“ érdemrendet adományozta neki. Az ethikai elveihez szigorúan ragaszkodó puritán bölcsész e kitüntetések előtt kitért azzal a jellemző megokolással, hogy a kitüntetések olyan rendszert képeznek, amelyet megfordított „Handicap“-nak lehet nevezni. A physikai versenyben ugyanis az idősebbek a kezdőknek előnyt („Vor“-t) szoktak engedni; míg a szellemi versenyben a felfelé törekvők és azok között, kik már fent vannak, megfordítva van. Mert azok, akik fent vannak, kapnak előnyt és az ifjabb nemzedéknek, akiknek anélkül is elég nehézséggel kell megküzdeniök, a küzdelem az által is megnehezítették, hogy nincs olyan címük, amilyennel idősebb versenytársaik bírnak.

Spencer hatását mutatja még az is, hogy syntetikus philosophiája német és francia nyelvre egészben, olasz, japán, chinai, orosz, svéd, dán, új görög, rumén, cseh, lengyel, sanskrit nyelvre részleteiben le van fordítva. Magyarul — fájdalom — még csak egy pár kisebb munkáját olvashatunk. De újabb időben nálunk is két ifju társulat: a philosophiai társaság és a „társadalom tudományi társulat“ terjeszti a spenceri eszméket. Különösen ez utóbbi határozottan az evolutionista és agnosticus gondolatok propagálásáért küzd s egy ifju philosophus nemzedéket nevelt, mely erőteljes folyóiratában a „Huszadik Század“-ban igyekszik alkalmazni a társadalom minden kérdésénél Spencer eszméit. Természetesen az ifjui hév itt ott tulzásokba is esap.

De a mélyebb hatást szerintem az bizonyítja, hogy a szellemi élet minden terén, minden tényező ajkán fel hangzanak a spenceri vezető gondolatok, sokszor öntudatlanul, azaz nem tudva azt, hogy mely philosophiai rendszer hozta felszínre és alkalmazta azokat a gondolatokat. Vallásos és tudományos cikkekben, beszédekben érvek gyanánt használják, sokszor olyanok is, akik gondolkozásuk egészében ellentétes álláspontot foglalnak el az evolutionismussal szemben.

Ezen a helyen a kritika nem volna méltányos, mert határsértést követne el. A protestáns szellemnek meg kell hajtania a lobogót minden igazi nagy gondolkozó előtt; mert lehetnek utjaik és eszközeik különbözők, de céljuk egy: az igazság keresése!

Sáfrány Lajos.

A próba énekes-könyvről.

E lap 9-ik számában Juhász Károly nagyváradi organista a próba énekes-könyvről ír. Meg vagyok róla győződve, hogy szíve sugallatának s a ref. egyházi énekgyűnk iránti mély érdeklődésének hódolt akkor, midőn e tárgygyal foglalkozott s erről írt. Azonban bírálatában talán túl erős következtetéseket vont le magának azon hatásról, melyet a próba énekes-könyv alapján készitendő új énekes-könyv megjelenése, illetőleg használatba hozása a hiveknél előidézni fog.

Evtizedes óhaj volt minden — az énekgyűnk iránt komolyan érdeklődő emberben — egy új énekes-könyv előállítására s ezen óhaj beteljesítésére volna hivatva azon munka, melyet a már megjelent próba énekes-könyv alapján készíteni fognak.

Az énekügyi bizottság előtt e munka készítésénél mindenesetre azon szempontok voltak irányadók, a melyek kérdés alakjában Juhász Károly urnak önkéntelenül eszébe jutnak, t. i. hogy alkalmas lesz-e a hitbuzgóság emelésére és a hithűség megerősítésére? Tévedésben vagyunk azonban a hitbuzgóság emelésére és a hithűség megerősítésére szolgáló eszközök és módok elbírálásában, ha azt gondoljuk s azt hisszük, hogy a készítendő új énekeskönyv új szövegeivel, átalakított s új dallamaival a kitűzött célok elérésére nem volna alkalmas eszköz. Az a kérdés, hogy a tartalom megfelelő-e? nem pedig, hogy új, átdolgozott, vagy régi-e? Ha megfelelő, akkor a tartalom az azt kifejező dallammal bizonyára építő hatással van a hitbuzgóság emelésére és a hithűség megerősítésére.

Kétségtelen dolog az, hogy az egyetemes énekügyi bizottság tudós tagjai a szövegek megállapításánál nagy körültekintéssel jártak el s igyekeztek megfelelni munkájuk készítésénél mindazon kívánnivalóknak, a melyek e tárgyban évek óta hangoztatnak s a mely kívánnivalók pótlásának szükségét ők maguk is, mint ahhoz értő emberek, érezték.

A régi dallamok átjavításában, valamint az új felvételében is ezen szempontok vezethették a bizottság tagjait. S eddigi munkájoknak sikeres eredménye azon próba énekeskönyv, mely az egyházaknak szétküldetett.

Igaz, hogy az új énekeskönyv a jelen nemzedéknek nem lesz szívesen látott vendége, de legnagyobb részben mindennel így vagyunk, a mi új. Régi szokásokat elhagyni, újakat megszokni nehéz dolog, de nem lehetetlen.

S vajjon nem így vagyunk-e mindennel? 20 év óta hangoztatják, hogy új énekeskönyv kell, mert a réginek már sem a szövege, sem a dallama nem megfelelő. S a kifogások rengetegét emelték fel a régi énekeskönyv ellen. Most előttünk áll az új próba énekeskönyv, melynek megjelenése óta annyi s oly sokféle ágazó bírálat jelent meg az egyházi lapokban s a „Magyar Szó“-ban, hogy figyelemmel átolvasva e bírálatokat, azokra hallgatni s rájuk ügyet vetni a lehetetlenséggel volna határos. Annyi sokféle kívánságnak a kielégítése, vagy a kielégítésnek csak a megpróbálása is újra esztendőkre vetné vissza ennek a kérdésnek a végleges megoldását. Oly kívánságok azok, melyek nagyrésztben egyéni jellegűek s a melyek nem hordják magukon azon bélyeget, amelyről azon kívánnivalók általánosságá a vagy közkeletűségére lehetne következtetni.

Nagy gonddal egybeállított bírálat jelent meg e lap hasábjain Szűgyi Dániel és Kremán Sámuel uraktól, a mely bírálatnak az új énekeskönyv behozatalának módjára vonatkozó részével, azt hiszem, mindnyájan egyetértünk. S e téren a bekövetkezendő idő legfontosabb kérdésének ezt tartom. Ez a kérdés az, amelyet felszínre hozni, s vele foglalkozni az új énekeskönyv megjelenése előtt szükségesnek tarthatok. S reményleni lehet, hogy sikerülni fog egyöntetű eljárásban e kérdésnél is megállapodásra jutni, mely lehetővé teszi majd azt, hogy a megjelenő új énekeskönyvet a köznép is néhány év alatt minden nagyobb megrázkódtatás nélkül elfogadja s a „vad socialismus“ karjait elkerülje.

Üdvözölni lehet a nagyérdemű egyetemes énekügyi bizottságot s annak tagjait azon munkáért, a melyet készítettek s amelylyel a ref. egyház köz-

kincsét gyarapították; s reánk, kik arra vagyunk választva, hogy istenítisztelet alkalmával a gyülekezeti éneket vezessük s az iskolában az énekeket megtanítsuk, az új énekeskönyv megjelenésével többszörös feladat vár. Nekünk kell első sorban ez új énekeskönyvet bizalommal fogadni; nekünk kell azt a növendékeknek megtanítani s tőlünk várják bizonyára egyházunk vezéremberei, hogy ez énekeskönyvnek a közhasználatba vitelére alkalmas segítők tudunk lenni s alkalmas segítőkül ajánlkozunk is. S ez kötelességünk.

Nagybánya, 1904. március hó 1.

Sólyom Ferencs.

TANÜGY.

A gyakorlati tanárképzésről.

A tanügyi kérdések közt a gyakorlati tanárképzés kérdése foglalkoztatja napjainkban legjobban a közvéleményt. Mi is hozzászoltunk ezen kérdéshez e lapokban a múlt év folyamán. Hogy most ismét szóvá tesszük, abban leli magyarázatát, hogy azóta a kérdés új stádiumba jutott, s úgy látszik, hogy a kérdés gyakorlati megoldása felé vezető leghelyesebb utat most találja meg a tanárság. Még a múlt évben általános volt az a vélemény, hogy a gyakorlati év rendszeresítése a jelöltek rendes segélyezésével együtt az államkormány feladata, s mindenki egyértelműleg hangoztatta, hogy az a 160,000 korona, melybe a gyakorlati év összes költségei kerülnének, bő kárpótlást nyerne abban a nagy erkölcsi haszonban, mely a jelöltek gyakorlati kiképzéséből származnék.

Utólagosan érthetetlennek találják azt az eljárást, hogy bár törvény rendeli el, hogy a jelölt egyetemi tanulmányai után egy évet töltsön valamely középiskolánál, s csak azután bocsátható pedagógiai vizsgálatra, mégis a törvényalkotói nem intézkedtek az iránt, hogy a jelöltek gyakorlati éveik eltöltésére helyet is nyerjenek, holott a budapesti gyakorló főgymnasiumtól senki sem várta az összes jelöltek gyakorlati kiképzését.

A kérdés megoldását az első pillanatban összekötötték egy nehéz feltétellel, a mikor mint egészen természetes dolgot emlegették, hogy a gyakorlati képzés anyagi eszközeiről az államnak kell gondoskodnia. Azonban bármennyire tisztában is van mindenki azzal, hogy a különféle fentartótestületek (az államot kivéve) korlátozott anyagi viszonyaik miatt ezen célra nagyobb áldozatot nem hozhatnak, mégis a vita jelenlegi stádiumában általános az a vélemény, hogy az állam nem fogja magára vállalni az összes jelöltek gyakorlati képzésének anyagi szükségleteit.

Eppen ez a körülmény indít arra, hogy jelen cikkemben a vita eddigi fejlődésének eredményét összefoglalva, rámutassak arra, hogy mi a kötelességünk eme kérdéssel szemben református középiskoláink érdekei szempontjából.

Minél többet beszélnek és tárgyalnak a tanári körök a gyakorlati tanárképzésről, annál inkább meggyőződnek arról, hogy óriási tévedés volt eddig is önálló tanári munkával bizni meg olyan jelölteket,

kik semmiféle gyakorlati jártassággal nem bírtak, sőt nagyobb részben még a szaktárgyakból sem vizsgáltak. Mindenki tud sok példát arra, hogy a módszer körül teljesen járatlan jelölt miképpen tapogatózott és kísérletezett tanítványával, igen sok esetben azoknak nagy kárával. Heti 18 óra mellett tanárkari jegyzőkönyvvezetést, könyvtárrendezést és más apróbb megbízást is végzett a „fiatal erő”, sőt még e mellett a szak és paedagogiai vizsga letételére is buzdította a fentartótestület, mert csak ennek fejében ígérhette az állandósítást. Ily körülmények közt éppen nem csodálkozhatunk azon, hogy a jelöltnek sem kedve, sem ideje nem volt tantárgya módszerének komoly és beható tanulmányozására. Sőt a sok irodai teendővel elhalmozott igazgatótól sem követelhetjük, hogy a jelöltet szaktárgyainak kezelési módjába bevezesse. Még az is a véletlen dolga, hogy a jelölt szaktárgyai egyeznek-e az igazgató szaktárgyaival.

A gyakorlati tanárképzés fogyatékoságában magának az egyetemi rendszernek is része van. Nem vonhatjuk kétségbe ugyan az egyetemnek azt a feladatát, hogy a tudományt önmagáért művelje, de be kell vallanunk, hogy ez a tisztán tudományos és gyakorlati szempontokat sehol szem előtt nem tartó egyetemi módszer az oka legnagyobb részben annak a jelenségnek, hogy a középiskolai ismeretek színvonalát magasan meghaladó régiókban mozgó egyetemi tudományosság a jelölt előtt kicsinyesnek és az ő magas színvonalu szaktudásához nem méltónak találja a tudomány elemeinek a közlését. Az egyetemnek magasabb fokú ismeretek közlése mellett leendő pályájuk feladataival szorosan összefüggő ismereteket is kellene közölnie, holott jelenleg még a tanárvizsgálatokon sem kutatják azt, hogy a jelölt a tulajdonképpeni középiskolai anyagot szakszerűen ismeri-e, az meg éppen nem jön számításba, hogy a jelölt szaktárgyainak módszeres kezelésében jár-e.

A mint utólagosan köztudomásúvá lett, a budapesti gyakorló főgymnasium tervezői a gyakorlati tanárképzés feladatát nem akarták egyedül a gyakorló főgymnasiummal megoldani. A gyakorló főgymnasium 1891. évi tervezete utólagosan közzétetvén, kitünt, hogy említett tervezet be akarta vonni a gyakorlati tanárképzés keretébe a többi középiskolákat is. s ilyenformán a gyakorló főgymnasium 1891. évi tervezete és a kolozsvári tanári kör ismeretes felterjesztése közt alig van eltérés. Hogy az akkor felvetett eszme tovább nem érlelődött, annak nagyon sajátos oka, mint utólagosan bevallják, az volt, hogy említett tervezet „a gyakorló iskolának és a minisztériumnak irattárában aludta álmát.” Azzal nem törődött senki, hogy csak néhány szerencsés jelölt nyert tényleg gyakorlati kiképzést, a többi pedig minden gyakorlat nélkül kezdte meg szaktárgyainak teljes felelősség mellett való tanítását, sőt még azt is elfogadták gyakorlati évnak, ha a jelölt valamely magántanulót készített elő magánvizsgálatra.

A paedagogiai vizsgálat előtt követelt gyakorlati évnak valamely középiskolánál töltése, ha csak azt tekintjük, hogy a jelölt tényleg gyakorlatot végzett, teljes joggal volt számítható gyakorlati évnak, bár a minden útbiztatás és vezetés nélkül működő jelöltre nézve a gyakorlati év inkább „kísérletezés” évének nevezhető. Azonban nem tudom megérteni, hogy miért állítják sokan, hogy a magántanuló-

nak vizsgára való előkészítése is helyettesítheti a gyakorlati évet. Sőt még azt az állítást is kockáztatják, hogy a magántanításnak megvannak a maga „előnyei” a gyakorlati évvel szemben és „egyik másik előnyben a nyilvános iskolában való működéssel vetélkedik.” En igen kevés „előnyt” látok a magántanításnál, ellenben annál több hátrányt. Hiányzik a magántanuló előkészítésénél az igazgató irányító munkája, a tanártársak munkájának és módszerének megfigyelése, a szemléltető és más taneszközök használatában való jártasság elsajátítása, holott ez különösen némely tantárgyaknál igen fontos, az egész iskolai életnek közvetlen közelből való megfigyelése is sok tapasztalattal gyarapítja a jelölt ismereteit. Nézetem szerint a magántanítást nem szabad a tulajdonképpeni értelemben vett gyakorlati évvel egyenlő rangúnak elfogadni. Miután ugy is igen valószínű, hogy a gyakorlati év ezentúl nem a tanári munkának teljes felelősséggel és önállósággal való végzéséből fog állani, hanem a jelöltek rendszeres gyakorlati kiképzésében a megfigyelésnek fog legnagyobb szerep jutni, nem is lesz egy jelölt sem arra utalva, hogy magántanítás útján szerezzen gyakorlatot, mert egy-egy középiskolához 6—7 jelölt is beosztható gyakorlati kiképzés végett.

(Folyt. köv.)

Paedagogus.

IRODALOM.

Egyetemes főgondnok és főconsistorium a magyarországi ref. egyházban. Az 1903. év végén Zoványi Jenő sárospataki ref. theol. tanártól „*Egyetemes főgondnok és főconsistorium a magyarországi ref. egyházban*” cím alatt igen nevezetes munka jelent meg a magyar protestáns irodalmi társaság kiadásában. A könyv tárgya hiányosan, vagy alig ismert volt mindez ideig előttünk, nem azért, mintha források hiányában nem lett volna felderíthető, mint sok egyháztörténelmi kérdés, sem nem azért, mintha kellő fontosságú nem volna, hanem azért, mert eddigelé specialisan e kérdést tudtunkkal senki sem vette vizsgálat alá.

A szerző azt a kérdést vizsgálja, hogy a világi elem milyen fontossággal, mekkora befolyással és minemű kötelességekkel vett részt az egyházi életben. Kutatásaiban ugyan csak a tiszáninneri egyházkerület levéltárára szorítkozhatott, de annak tanúságait teljesen értékesítette. Előszavában megmondja, miért nem dolgozhatta fel más levéltáraknak esetleg ide vonatkozó adatait. A munka nyers anyagára vonatkozó anyagot azonban a maga teljességében megkapta a tiszáninneri egyházkerület levéltárában, mert éppen ennek az egyházkerületnek volt állandó és legerősebb törekvése az egyetemes főgondnokság rendszeresítése s a főconsistorium felállítására. E célból az egyházkerület igen nagy arányú munkásságot fejtett ki, s az erre vonatkozó iratok bőven megvannak.

Az egyetemes főgondnokság a XVIII. század első felében, a sanyaru állapotoknak a következménye. A társadalmi téren nyilvánuló üldöztetések és elnyomatások idejében a védelemre szoruló egy-

ház legbefolyásosabb és legbuzgóbb védelmező emberét, nem a hivatalos egyházi törvények, hanem mintegy a köztudat és mintegy hallgatóságos meg-egyezés tették meg egyházi főgondnokká. Megszűnt a protestantismust védő önálló erdélyi fejedelemség, az új állami berendezkedés és katholizálás korában ama nagyon kevés szímu hatalmasabb befolyásu emberre nézett a protestantismus védelme, kik vagy hivataluknál, vagy társadalmi állásuknál fogva erre képesek voltak, kik tehát valódi gondnokai voltak egyházuknak, kik ennél fogva nemcsak saját egyházkerületük ügyeit intézték, hanem az egész magyarországi ref. egyházat védelmezték. Első ilyen főgondnok Ráday Pál volt. Csak valószínű, hogy formá szerint is megválasztották főgondnoknak, de érdemeiért az egész magyar ref. egyház elismerte ilyennek, hiszen Deáki Filep Sámuel kolozsvári lelkészt is főcuratornak mondja.

Törvény és közhivatalok nem oltalmazták a protestantismust. Lipót féle véres üldözések ugyan nem voltak, de annál nagyobb volt az elnyomatás társadalmi téren. Valóban egyik legnagyobb erkölcsi próbatétel volt, melyen a magyar nemzet valaha átment. Egy részről kegy, protectió, gondtalan élet, elsőség minden hivatalos állás elnyerésénél, — más részről nemcsak minden hivatalból, tisztségből való kizárás, — hiszen sok megye még hajdunak sem fogadott prot. embert, hanem folytonos szorongatás, költség és mind az a kellemetlenség, mivel az uralkodó társadalmi osztály és az állami hatalom elkerülhetetlenül még a legfüggetlenebb embernek életét is, — írja Marcali Mária Terézia koráról. E zaklatást és elnyomatást megfelelő fegyverekkel igyekezett a protestantismus elhárítani. Azt a kevés számú hitrokot, kiknek sikerült az uralkodó környezetébe jutni, s így befolyásra szert tenni, — választották meg gondnoknak. Annál keserűbb volt a protestantismusra, ha ezekbe vetett bizalmával csalatkozott, mint a hogy csalatkozott Beleznay generalisban, ki magát egyetemes főgondnoknak ugyszólván feltolta, s Bessenyei Györgyöt főgondnokká s titkárává erős pressióval megválasztotta. Tiszteljük a szerző történetirői pártatlanságát, mely egyház hibáját sem hallgatja el, de túl szigorú és csak a mai biztosabb állapotból származtatható az a megjegyzés, mely a magyar protestantismus szégyenfoltjának mondja az ilyen választásokat. Ha előre látják az egykoruak Beleznay önzését s hatalmaskodását, melynek gyarapítására használta fel az egyházától ráruházott tisztséget is, s ha előre látják Bessenyei kapzsiságát s állhatatlanságát, bizonyosan nem emelik egyiket sem ama tisztségekre. A másik szégyenfolt, hogy az igazi nagyságokat sárba rántják, bizony nagy hiba, de úgy hisszük, nem a protestantismus rovására írható, mert vajjon e szégyenfolt hol nem fordul elő, hol emberekből alakult testületekről van szó, még ha erkölcsi testületek is azok. A megjegyzés némileg nem is illik be könyvébe, mert éppen ilyen esettel nincs dolga.

E két megjegyzéstől eltekintve a tárgyilagosságot és történetirői pártatlanságot mindvégig megtartotta a szerző. Még akkor is, mikor csábító volt valamelyik részlet a subiectiv véleményekre, esetleg fejtegetésekre. Így pl. Beleznay törekvésének a tárgyalásánál, hogy a protestáns iskolák autonomiáját a Ratio educationis rendszerébe beolvassza, Beleznay törekvése a tiszántuli egyházkerület ellenállásán tört meg.

Az egyetemes főgondnoki állás tehát hamar elfajult. Nem volt több kettőnél, kit a köztudat ilyennek tekintett volna. A XVIII. század végén bekövetkezett javulás, József türelme, feleslegessé is tette.

A munka második része a főconsistorium szervezésére irányult törekvésekkel foglalkozik. Helylyelközzel a tárgyi összefüggés sorrendjén ugyan előbb is megemlékezik ilyen törekvésekről. Az 1734-iki bodrogkereszturi konventus a paritás elve alapján a főconsistoriumot az összes püspökökből és főgondnokokból megalkotni kívánja. A tiszáninneni egyházkerület buzgólkodott különösen e testület megvalósításában, s úgy látszik, hogy maga II. József császár is óhajtotta ezt. A két testvér protestáns egyház erejének egységesítése céljából közösen tervezték e consistoriumot, s József alatt igen sokat fáradoztak megvalósításán. A tiszántuli egyházkerület azonban elejétől fogva erősen ellenezte, s a zsinat körébe tartozónak mondta ki. Az 1790—91. évi zsinat el is rendeli ennek szervezését, de a zsinat határozatai törvény erőre nem emelkedvén, e testület megalkotása is elmaradt, bár az 1820-as és 1850-es években megint kísérletet tettek felállítására.

Egészben véve tehát igen becses művet kaptunk Zoványi tanártól, s a munka becsét emeli, hogy aránylag bő oklevéltárt is mellékel hozzá, s így képessé tette az olvasót, hogy az eredeti források alapján ellenőrizhesse a mű adatainak helyességét. Sajnos, hogy mondatszerkezete itt-ott nehézkes, sőt egy pár magyartalanság is előfordul, és hogy a végén hiába keressük a tartalmi összefoglalást, mely a munka áttekinthetőségét megkönnyítené.

Ajánljuk e munkát mindazok figyelmébe, kik a magyar protestáns egyház történelme iránt érdeklődnek, mert becses monographiát kaptunk benne.

Értesítés. Mivel a jövő iskolai évben használandó iskolai könyvek megállapításának ideje közeledik, legyen szabad b. figyelmét felhivnom Dr. Szigethy Lajos budapesti evang. főgimn. tanár: A magyarok oknyomozó története a középiskolák VIII. oszt. számára című könyvre, mely kiadásomban legközelebb kerül ki a sajtó alól, úgy, hogy idejére engedélyezhető és a jövő iskolai évre használható lesz. A mintegy 250—260 oldalra terjedő könyv a szerző eddig megjelent középiskolai könyveinek szellemében készült. A felekezeti elfogulatlanság mellett is különös gonddal kidomborítja a protestantismus jelentőségét hazánk kulturájában szabadságának, sőt fennmaradásának biztosításában. Annak idején mutatópéldánnyal szolgálni fogok. Addig is maradok Budapest, 1904. március hó. kiváló tisztelettel Kókai Lajos könyvkereskedő.

A Magyar Prot. Irodalmi Társaság tagjainak szives figyelmébe. Társaságunk egy régebbi határozata folytán a M. P. I. T. tagjai a társaság egyes kiadványait 33% engedménnyel kapják meg. Miután több ízben előfordult, hogy a t. tagok oly kiadványokat is kértek kedvezményes áron, melyekre társaságunk határozata nem vonatkozik, szükségesnek tartjuk tájékoztatni t. tagtársainkat a következőkre figyelemztetni: Társaságunk határozata értelmében kedvezmény nem jár: 1. a Házi kincstárból, 2. a Koszoru füzetekből és 3. a legutóbbi évben megjelent tudományos munkákból, minél fogva a t. tagok csakis azon tudományos kiadványainkból igé-

nyelhetnek 33% engedményt, melyek már több mint egy esztendő előtt jelentek meg. Figyelmeztetjük továbbá a t. tagokat arra is, hogy a kedvezményes áru könyvekért járó összegek nem főbizományosunkhoz, hanem társaságunk pénztárnokához, Bendl Henrik urhoz (IV., Deák-tér 4.) küldendők, kinek utasítására aztán a megrendelt kiadványokat főbizományosunk a t. tagoknak megküldi. Miután tehát kedvezményes áru kiadványainknál a pénz máshova küldendő, mint a honnan az expedició történik, ily rendelések utánvétellel nem eszközölhetők, hanem a könyvekért járó összeg mindig előzetesen beküldendő Társaságunk pénztárához. Budapest, 1904. február hó 10-én, Szóts Farkas, a M. P. I. T. titkára.

Értesítés. Azon kedvező fogadtatás, melyben évekkal ezelőtt megjelent „62 Egyházi Elő és Utójáték” c. munkámat kritika és közönség egyaránt részesítette, továbbá azon körülmény, hogy orgona irodalmunk még mindig szegény, arra indítanak, hogy évek óta irt kisebb-nagyobb orgonakompozícióimból ismét közreadjak egy gyűjteményt. A mű, melynek címe „120 Praeludium,” komoly, egyházas, de azért dallamos és tulnyomó részben könnyen, pedale nélkül is játszható elő- és utójátékokat tartalmaz, s ára 3 korona. 3 k. 20 f. beküldése ellenében a művet bérmentesen küldöm. Felkérem a komoly zene művelőit, hogy megrendeléseikkel sziveskedjenek minél előbb felkeresni, hogy a példányok száma felől tájékozva legyenek. Pápa (Veszprém m.), 1904. február 26. *Köreskúti (Kutnyánszky) Jenő* áll. tanítóképző int. tanár.

K Ü L F Ö L D.

Karcolatok.

Csodálatos világot élünk! Ki hitte volna ezelőtt harminc, még kevésbé ezelőtt ötven évvel, mikor a szabadelvűség jelszava és lobogója alatt küzdött az emberiség színe java a szabad egyház, szabad állam eszméiért, mikor az igazság és szabadság jelszavával ajkaikon a felvilágosodás bajnokai a keresztyén vallás igazságainak történelmi alapjait kezdvén boncolgatni, talán-talán attól a gondolattól voltak áthatva, hogy megállapíthatják a lényegét, hogy világosságot deríthetnek a keresztyénség lényegének olyan oldalaira, melyeket a reformatio megindító — talán hiányos eszközeik, talán hiányos ismereteik miatt még árnyékban hagytak, mikor azt hitték, azért dolgoztak, hogy a keresztyén vallás lényegének teljes, világos, érthető, történelmileg tisztázott kifejtése által az egész művelt, felvilágosodott emberiséget egy magasabb, eszményibb, egységes, hivatását teljesítő közösségbe, egyetemes keresztyén egyházba foglalhatják majd egybe: ki hitte volna akkor, hogy elkövetkeznek a mai idők, mikor a szabadelvű protestáns egyházaknak egyfelől az atheismus és pantheismus népszerűvé lett tanai ellen kell védekezniök, hallaniök a bornirtság és butaság vádját, kicsinylő, ócsárló, gyalázó nyilatkozatokat a keresztyénségről s annak megalapítójáról, nap, mint nap küzdeni a hitetlenség és annak következményei ellen; másfelől védelemben és sorompóban állani a szinte megifjult erővel feltörő,

támadó harcias katholicismus s védekezni annak mérges nyilai ellen, melyeket hol nyiltan, hol alattomban tömegesen zúdít a keresztyén vallásnak evangéliumi alapon álló hívei ellen.

Es éppen Németországban, a reformatio hazájában kell látnunk ezt a szomorú harcot, melyet a két oldalról is szorongatott egyház nap nap után vív, nem a győzelemért, még egyelőre csak a létért, mert a socializmusnak atheistikus támadásai szinte az egész keresztyénséget — protestantismust úgy mint katholicismust — veszedelmesen fenyegetik. Nincs terem kitérni s hosszasan tárgyalni a szabadelvű theológiának s az u. n. hívő iránynak harcát, miben s mennyiben hibásak a két irány harcosai, s mit vétettek összesen; mennyiben okai annak, hogy az egyház ide jutott a hol van, csupán annyit akarok hangsúlyozni, hogy a modern theologia harcosai túllőttek a célon, mikor még kiforratlan, nem teljesen tisztázott igazságokat a nép itélő széke elé bocsátottak; mi sem természetesebb; mert míg ők a falakat bontogatni kezdő, tényleg néhol romboló igazságokat azzal a szándékkal dobták a világ elé, hogy az elavult, esetlen, helytelen, izléstelen kódarabok, dogmák helyett szebbet, jobbat, erősebbet, igazabbat, állandóbbat, az emberi lélek mélyére hatolóbbat állítsanak fel: néhol olyan mélyre csapták a csákányt, hogy nemcsak a külső, hanem maga az alap is megrendült belé, és az egész épület megrázkódott, mindazonáltal előttök, tanult fők előtt az így ütött csorbák és rések nem szolgáltak az egésznek hátrányára, sőt megerősítettvén, előnyére: addig a kevésbé gondolkozó tömeg látván, hogy az épület megrendült, nem bizott többé benne, lerombolta az egész épületet, mint haszontalant és semmirevalót, lerombolta, rombadoltni engedte hitének templomát; a szabadelvű theologia igen sok helyen a pusztaság terére lépett, vallás pedig, mely pusztaságából állana: elképzelhetetlen; a tagadás hitetlenséget, a hitetlenség egyházatlanságot, az egyháznak, hivatásának fumigálását, semminek állítását szülte, s ma a névleg protestánsok jórésze Németországon meg Magyarországon is atheista. Jó részök van ebben a hirlapíróknak is, a mely pályára igen sok képzetlen, járatlan, felszínes ember kerülvén: ezek a magok felületes gondolkozásával, ügyvélt felvilágosodásaikkal hintették részint az atheismus, részint a pantheismus magvait; ez volt az a „general-szaft” amiben mindent feltálatlak s a melyet a közönség úgy megszokott, hogy szinte nélkülözni sem tud; ez a szintelen, egyházi dolgok iránt közömbös, vagy ha nem az: felületes, még pedig veszedelmesen felületes, inkább a külszinre, mint a lényegre adó felfogás uralkodik most a közönség körében vallásos kérdések felől; — csak szép legyen, csillogó és ragyogó a köntös, melyben valami megjelenik — az nem baj, ha az, a mit takar: gonoszabb és feketébb lelkű az ördögnél — szívesen fogadják.

De másrésről az orthodox theológiának is lényeges fogyatkozásai vannak. Szigoruan elzárkózott, a híthűség és hagyomány palástjába takarózott olyan lényekkel szemben, melyeknek igazságát kétségbe vonni nem lehet. Az ó testamentomi irás ihletés elmélete és eredete többé nem tűnhetik fel olyan pilanatnyi isteni mű eredménye gyanánt, mint eddig; az ó-testamentomi vallás és szokások eredete kétségtelenül megállapítván, a Babylon és Egy-

tom vallásában, Mózeset és társait senki sem fogja többé úgy tekinteni, mint akik ezen vallásrendszert egyenesen Isten szájából hallották, hanem csupán olyan Istentől kétségtelenül fokozott mértékben megáldott, kiválasztott embereknek, akik a megismert addig létezett vallásos és erkölcsi igazságokból egy kétségtelenül a többiek felett magasán kiemelkedő, az ókori népek történetében páratlanul álló vallásos és erkölcsi rendet állítottak össze és valósítottak meg; és ebben a tekintetben Istennek különös kegyelmével voltak felruházva.* Általában az ótestamentom értékelése, kutatása, tulbecsülése, az isteni kijelentés tanának túlzó értelmezése sok nehézséget gördít az egyház elé ott, a hol annak a bibliára támaszkodva az atheismus és pantheismus ellen kell küzdenie. Mert a socialismussal kapcsolatos atheismus ne gondoljuk, hogy csupán hangzatos jelszavakkal küzd a keresztyénség ellen; nem; sokszor nagyon is alapos tudású emberek emelnek ellenünk s mint mondám különösen az ótestamentom ellen olyan vádak, melyeket a szigorú orthodoxia álláspontjáról megvédeni csak úgy lehet, mint ahogy Róma védi a maga igazságait: aki nem hiszi legyen átkozott.

Azután erősen hibáztatni lehet az egyházat más tekintetben is a hitelenségnek elterjedése miatt. Nevezetesen nem törődtek az egyház szegényebb tagjainak erkölcsi és anyagi jólétével annyit sem, mint egy ütöt tapló amennyit ér. Hogy a milyen a fizetség, olyan a predikáció, ez a példabeszéd nagyon érthetően példázta azt, hogy bizony a „lekipásztor“ előtt volt idő, van még talán ma is ilyen lekipásztor, — talán még nevezni is tudnék — aki előtt mindenki annyit ér, amennyit fizet és ez nem csak nálunk van így, hanem Németországban is. Itt ugyan egyházi cselekvényekért fizetés nem jár; stola nincs, hanem u. n. ajándékok vannak, s bizony nem egyszer megtörténik, hogy a gyülekezet lelkészei között halálos a gyűlölség amiatt, mert egyiknek vagy másiknak sikerült a gyülekezet gazdagabb tagjait a maga részére hódítani; talán esetleg nincs is előttök más cél, talán a jó reménység fejében levezetitek hibáikat. Tény az, hogy az együgyű nép vezérei csak annyiban voltak a lelkészek, amennyiben vasárnap ők és nem más prédikáltak a szószéken; tehát prédikátorok! (Ugy emlékszem, otthon is hivatkozott valaki arra két év előtt a debreceni egyház helyzetének vitatásakor, hogy predikátornak választották!!) Kétségtelen tény, hogy a gyárak elterjedésével az iparos osztály megélhetési körülményei, munkája megnehezedtek, jövedelme, tekintélye, erkölcsi ereje csökkent, s ugyszólván egy részök a munkások és szolgák osztályába szállott alá. Vagyis egy alacsonyabb állású társadalmi osztály tagjai megsaporodtak. Mig az iparos önálló volt, mint ilyennek egyéni súlya kidomborodott, erkölcsi tekintélye volt; mint munkás egyéni súlyát és vele együtt jogait mint állampolgár, mint szavazó; erkölcsi tekintélyét mint egyháztag: tetemes mértékben vesztette. A szolgák, a bérmunkások osztálya a gyáripár kifejlődéséig részint jelentéktelenül csekély, részint értelmetlen volt ahhoz, hogy jogokat követeljen és érdekeiért sikra szálljon. Midőn azonban az előbbi önálló kisiparos osztály megszűnésével vagy elsat-

nyulásával a munkások száma tetemesen megnövekedett: az az iparos-osztály előbbi tekintélyének, erkölcsi súlyának emlékeit, az ahhoz való igényeket magával vitte, azokról le nem mondott, visszaszerzésükért a harcot megindította. Ez a harc tényleg jogos. Ugy megélhetési viszonyainak könnyebbítéseért, mint egyéni súlyának visszaszerzéséért joga, sőt kötelessége küzdenie minden módon. És itt természetesen más eszköz nem kínálkozott, mint az egyesülés, az egyesülés aztán maga után vonta a sztrájkokat, belátva azt, hogy másként állapotukon nem segíthetnek. A német egyház ezen változást nem vette észre, vagy nem akarta észre venni. A munkásosztályra nem terjesztette ki figyelmét, pedig ezek képezik a hivek $\frac{2}{3}$ -ad részét. A megélhetésért való küzdelmüket kárhoztatta; a sztrájkokat elítélte, sőt a vallás gyönyöreit is megvonta a szerencsétlen néptől.

(Folyt. köv.)

Görömbei Péter.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Magyar-görög-katholikus gymnasium Hajdudorogon.** Ezt az eszmét veti fel most már ismételten a „Görög Katholikus Hírlap“ március 5-én megjelent 10-ik számában. Mi pedig nemcsak érdekes, hanem határozottan szép és fontos gondolatnak tarjuk ezt s hazafias lelkünk minden vágyakozásával kívánjuk, hogy az eszme mihamarabb testté váljék. Igazán alig tudjuk hamarjában el is képzelni, hogy mily dicső lenne az, ha Debrecen szomszédságában a nagy kálvinista hajduvárosok t. i. Hajduböszörmény és Hajdunánás közzé ékelt tulnyomólag görög-katholikusok által lakott, (ide s tova 10,000 görög-katholikus hívő lesz ott!) de hasonlóképpen jó és igaz magyar Hajdudorogon egy jó és erős felekezeti gymnasiumot rendezhetnének be ezek a mi magyar liturgiáért küzdő s magokat igaz magyaroknak valló görög-katholikus testvéreink!? Megvalljuk őszintén, hogy midőn erre gondolunk, egyszerre leomlik közöttünk minden felekezeti választófal; pusztán magyaroknak érezzük magunkat s szinte feszül a mellünk, ha képzeletünkben a hajdudorogi görög-katholikus gymnasiumban látjuk összeseregleni a felvidék görög-katholikus vallású ifju nemzedéket! Itt másoknak nem, hanem csak jó magyaroknak növekedhetnének azok fel, — nyitott szemekkel látván, hogy lehet az ember hü követője ősei hitének, a nélkül, hogy megszűnnék magyarnak lenni. Örömmel üdvözöljük az eszme felvetőit; vajha mihamarabb megvalósulhatna! De hát hogy is írja csak a „Görög Katholikus Hírlap“ az előre látható ellenvetésekre? „A kiknek tüzelőanyagra

* Isteni kijelentésben részesültek.

van szükségök, azok nem a fa nagyságát méregetik. — de a fejszével munkához látnak; levágják a nagy fa ágait; hozzájutnak annak sudarához és elérik törzsét és rövid idő múlva le van vágva a nagy fa.“ Különböztetés tanulságos ez a mozgalom reánk reformátusokra nézve is. Mi az utóbbi pár évtized alatt nagyon sokat veszítettünk felekezeti tanügyünk nagy fontossága iránt való érzékünkökből. Görög-katholikus hitvallásu magyar testvéreink eme mozgalma alkalmas arra, hogy figyelmünket ezen irányban újra felvonja. Hát vajjon a 3-ik egyetem hova helyezésének a kérdése valamennyire nincs ezzel a mozgalommal összefüggésben? Ime a hazafias görög-katholikusok magok is ösztönszerűleg Debrecen felé gravitálnak, mert érzik, tudják, hogy jó magyarnak csak a magyarság szívéhez közel lehet növekedni! Csak jöjjenek görög-katholikus magyar testvéreink közzénk teljes bizodalommal. Nyílt szívvel fogadjuk őket s felekezeti békés fejlődésökről előre is biztosítást adunk; mert mi erősen állunk ugyan hitünk köszikláján, de van elég érzékünk is az interkonfessionális béke becsületes kötelessége iránt s ha bennünket nem háborgatnak, mi sem háborgatunk senkit.

— **Baksay Sándor felavatása.** A dunamelléki ev. ref. egyházkerület érdemes új püspökének, Baksay Sándornak a felavatása e hónap huszadikán lesz. Az ünnepek rendjét a következőkben adjuk közre: Főtiszteletű Baksay Sándor ur 1904. márc. 20-án d. e. 10 órakor a Kálvin-téri ev. ref. templomban történelmi ünnepélyes ev. ref. püspöki felavatásának programja: 1. Előének: éneklő a gyülekezet; 2. Közének: éneklő a gyülekezet; 3. Egyházi beszéd: tartja Papp Károly; 4. Karének: éneklő az ev. ref. főiskolai énekkar Krausz G. karnagy vezetésével; 5. Felavató beszéd: Tartja Antal Gábor dunántúli ev. ref. püspök; 6. A megválasztott püspök eskütétele; 7. Felavatás az esperesi kar által kézrátétellel, mely alatt a gyülekezet éneklő a 36. dics. I. versét; 8. A legidősebb esperes Konez Imre kéri Isten áldását a megválasztott püspökre; 9. Az új püspök megáldja a gyülekezetet; 10. Berekesztő ének. Istenisztelet után közvetlenül lesz a küldöttségek fogadása az ev. ref. főgimnázium dísztermében. Délután 2 órakor közebed a Hungária nagyszállóban. Felkérjük a küldöttségek vezetőit, legyennek szivesek a püspöki irodának (Budapest, Kálvintér 7.) legkésőbb március 15-ig tudomására juttatni, hogy az ünnepélyen és a küldöttségben hányan és kik fognak részt venni, hogy az ünnepélyt rendező bizottság a templomban a helyeket kijelölhesse és a templomi belépőjegyeket az illetők részére kiállíthassa. A belépőjegyek akár személyesen március 18-án a püspöki irodában átvehetők, akár pedig az illetőknek postai úton kívánatra megküldetnek. Azok, akik a Hungáriában tartandó közebeden részt kívánnak venni, ez iránti szándékukat a püspöki hivatalnál március 15-ig jelentsék be. Az ebédjegyek március 19-ig vehetők át. Felkérjük a lelkészeket, hogy palástban, a világiakat pedig, hogy lehetőleg díszmagyarban sziveskedjenek megjelenni.

— **A konfirmációhoz előkészítők szives figyelmébe.** A jövő héten fog megjelenni „Előkészület a konfirmációhoz“ című füzetem, melyről azok, kiknek róla már tudomásuk van, úgy nyilatkoztak, hogy hézagpótló, és a mely *bibliai alapon, az apostoli hitforma vezérfonalán kívánja a gyermekeket hívő keresztyénekké és egyházukhoz ragaszkodó reformátusokká erősíteni.* A mű mintegy 3 ivre terjed, de ezzel a figyelmeztetéssel kezdődik: „E könyvecskéből csak annyit tanuljanak meg szó szerint a gyermekek, a mennyit oktatójuk megkíván. A könyvecskét pedig tartsák meg és olvassák azt szabad idejükben, különösen az urvacsorához készületkor stb.“ Felosztása ez: A vallásokról. A keresztségről és konfirmációról. A ker. tudományról és élő hitről. A cselekedetekről, mint kötelességekről. A keresztyén jogairól. (Ezek közt a legfelségesebb jogáról az urvacsoráról.) Imák. A mű ára 30 fillér lesz, 10 példány után egy — a szegény sorsuak részére. Midőn ezen előzetes tudósítást szives figyelmökbe ajánlom, kérem pár sorban az értesítést arról, hogy kik kívánnak mutatvány példányt, esetleg megrendelést. Kenderes, 1904. márc. Györy Lajos ref. lelkész.

— **Megint „szent“ István.** Ismeretes az a törekvése a magyarhoni pópás egyháznak, a melynél fogva különféle fogásokkal minden áron be akarja vonni az ő szentje ünneplésébe a más vallásuakat is. Lapunk múlt évi f. lyamában bemutattuk volt az úgy nevezett „országos nemzeti szövetség“ kísérletét is ebben az irányban. Megmondottuk őszintén a magunk véleményét az egész „szent“ István-féle okvetetlenkedésre. A kérdés úgy látszik, nem akar lekerülni a napirendről. Az „Alkotmány“ című klerikális ujság a múlt nyári valamelyik számában híveit egyenesen felszólította, hogy a hol a földmivelő gazda e napon dolgozni merészelné, hát csak jelentsék (!) fel neki. Hogy a rókaravaszságu fogások folyvást kísértének, bizonyosság reá az a hiradás, (a „közgazdaság“ rovatában), melyet a nevezett ujság ez évi 56-ik számában a következőleg olvasunk: „Szent István napja ez a gazdák. A Gazdasági Egyesületek Orsz. Szövetsége még 1902-ben Balás Árpád indítványára mozgalmat indított Szent István napjának fokozottabb mérvű megünneplése tárgyában, a földmivelési miniszterhez pedig felirt, hogy ő is segítse elő a hazafias terv keresztülvitelét, nevezetesen csak oly egyesületeket támogasson, amelyek az általuk rendezett kiállítások, állatdíjazások megnyitási vagy bezárási napját augusztus 20-ra teszik, hasson továbbá oda, hogy a gazdasági munkás- és cseléd jutalmazások Szent István napján tartassanak s az aratóünnepeknek Szent István napján való rendezésére a miniszter szólítsa fel a földbirtokosokat. Tallián Béla földmivelési miniszter az O. M. G. E. feliratát most intézte el. A szövetség álláspontját magáévát tette, bár az egyes konkrét óhajok teljesítését nem helyezte kilátásba, azon okból, mert mindezt társadalmi úton sokkal könnyebben el lehet érni.“ Ugy látszik, hogy a miniszter nem ült fel a fogásnak. De a mig ilyen kísérletezésekkel találkozunk: addig

egyáltalán nem tudunk aggodalom nélkül örvideni semmiféle „szövetség“-nek, legyen annak praedikátuma akár országos nemzeti, akár a Gazdasági Egyesületek országos Szövetsége, melyeknek nagyon kevés közüknek kellene lennie a pápas ünneplésekhez, ha ugyan azoknak érdekét nem akarják szolgálni.

— **„Báránybőrbe bujt farkasok. Figyelmeztető szöveg a magyar protestáns néphez“** című röpirat szerzője **Stern Herman** — a ki évek óta a „Debreceni Protestáns Lap“ szedője, — ezuton értesíti mindazokat, a kiket illet, hogy fent megnevezett című s a baptista mozgalmak leszerelésére irt műve kiadási jogát a hódmezővásárhelyi ev. ref. egyházra ruházta át; minélfogva a kik ezen közhasznú művecskéből példányokat akarnak, ezentul sziveskedjenek **Molnár Ferencs ev. ref. tanító urhoz, mint a hódmezővásárhelyi ev. ref. sajtóügyosztály gondnokához fordulni**, Hódmezővásárhelyen. E műből az új, — (III-ik) — kiadás egy hét mulva meg fog jelenni.

— **A debreceni ev. reform. theologia akadémia** Hittanszaki Önképző Társulata a kálvinista öntudat erősítése céljából 1904. március hó 19-én délután 5 órakor a főiskola disztermében tizedik s ez évben utolsó **Protestáns Estélyt** rendezi. Számozott ülőhelyek ára 50 fillér. Jegyek f. hó 14-től kezdve Csáthy Ferenc ur könyvkereskedésében és este a pénztárnál válthatók. A terem fél 5 órakor fog kinyitattni. A jövedelemből városunk szegény gyermekeinek bibliát vásárolunk és ajándékozunk, amely nemes célra felülfizetéseket is köszönettel fogad s hirlapilag nyugtáz a rendezőség. A jobboldali mellékteremben ingyen ruhatár lesz. *Műsor*: 1. „Vársz-e rám a forrás partján?“ Szövege P. P. Blisstől. Zenéje Ira D. Sankey-től. Férfikarra átirta Mácsay Sándor. Előadja: a főiskolai énekkar. 2. „Az a tanítvány, aki nem hal meg.“ Elmélkedés. Tartja: Futó Zoltán szentesi ev. reform. lelkész. 3. Versek. Irta és felolvassa: Baja Mihály hittanhallgató. 4. Krebs — „Mi Atyánk.“ Éneklő: Sáfrány Lajos ev. reform. leánynevelő s tanítónőképzési tanár; harmoniumon kíséri: Tóth Árpád ev. reform. leánynevelő s tanítónőképzési tanár. 5. „Feltámadunk.“ Hangulat. Irta és felolvassa: Teleky Janka urleány. 6. Költemények. Irta és felolvassa: Szabolcska Mihály temesvári ev. reform. lelkész, a Kisfaludy-társaság tagja. 7. „Cinka Panna.“ Költemény Farkas Imrétől. Szavalja: Tóth Sándor hittanhallgató. Zenével kíséri: Janka Sándor, Kovács Béla, Lassgalner Agost, Váczy Ferenc, Karakas István, Benyáts Emil, Harsányi Géza. 8. A Protestáns Estélyek ez évi folyamát bezárja: Harsányi Pál főisk. senior, a H. O. T. elnöke. 9. 179. dicséret. 10. verse. Közének.

— **Meghívó** a debreceni ev. ref. tanítóképző-intézet ifjusága által 1904. március 15-én a főiskola disztermében tartandó **Emlék-Ünnepélyre**. Kezdeté délután fél 5 órakor. A meghívó belépő-jegyül szolgál. *Műsor*: 1. Nyitány. Előadja: az ifj. zenekar Pap Sámuel 4 tk. vezetése mellett. 2. Megnyitó-beszéd. Tartja Dr. Barcsa János az irodalom tanára. 3. Tárogató. Zenéjét szerző: Major J. Gyula Előadja: a „Csokonai énekkar“ hegedű kísérettel Tóth József 4 tk. vezetése mellett. 4. Emlék-beszéd. Irta és felol-

vassa: Erdey Lajos 4 tk. 5. Magyar népdalok. Előadja: az ifj. zenekar Pap Sámuel 4 tk. vezetése mellett. 6. „Visszapillantás.“ Irta: Soós Jenő. Szavalja: Böszörményi Imre 4 tk. 7. „Talpra magyar...“ Zenéjét szerző: P. Nagy Zoltán tanítóképző intézeti ének- és zenetanár. Előadja: a „Csokonai énekkar“ és az ifj. zenekar Tóth József 4 tk. vezetése mellett. 8. „Erős hit.“ Irta: Abrányi Emil. Szavalja: Reke József 2 tk. 9. Guyon induló. Előadja: az ifj. zenekar Pap Sámuel 4 tk. vezetése mellett.

— **Meghívás**. A „Petőfi Dalkör“ által Debrecenben 1904. évi március hó 15-én, kedden az „Arany-Bika“ szálloda disztermében, a „Március 15-iki alap“ javára rendezendő dal, zene, szavalat, szabadelőadás, társas vacsora és tánccal egybekötött **Ünnepi estélyre**. Komlóssy Arthúr, elnök. Az estély kezdete pont 7 órakor. Belépti-díjak: Személyenként 2 korona. Család-jegy 3 személyre 4 korona. A kör alapítói és rendes tagjai s hozzátartozóik a fenti áraknak felét fizetik. Egy páholy ára külön 2 korona. A páholybalépőknek személy-jegygyel is ellátva kell lenniök. A kör működő tagjai, továbbá a társ dalegyletek tagjai, — amennyiben viszonzóság áll fent — egyleti jelvényeik feltűzése mellett szabad bemenetet élveznek. Jegyek előre válthatók: Csáthy Ferencz könyvkereskedésében (Egyháztér 2. szám), ifj. Gyürky Sándor papirkereskedésében Kosuth-utca 13. sz.) Márton Gyula divatárú üzletében (Piac-utca 9. sz.) este pedig a Bikában a pénztárnál. *Az Estély műsora*: 1. Nyitány. Magyar Testvérek zenekarától. 2. Győzelmi dal. Huber Károlytól. Előadja: a Petőfi dalkör. 3. Szabadelőadás. Dr. Ferenczy Gyula ev. ref. főiskolai tanár urtól. 4. Népdalfűzér. Lányi Ernőtől. Előadja: a Petőfi dalkör. 5. A szabadságharc Apoteozisa. Irta és elszavalja: Baja Mihály II. éves hittanhallgató ur. 6. „Talpra magyar!“ Petőfitől. Előadja: a dalkör. A műsor befejezése után társasvacsora. A diszteremben feltért asztalok mellett csupán csak azok foglalhatnak helyet, kik vacsorajegygyel bírnak; mások az oldal-folyosókon, a futópamlagokon és a páholyokban nyerhetnek elhelyezést. Páholyokat illetéktelen egyéneknek elfoglalni tilos. Egy társasvacsora-jegy ára 2 korona. A pontos kiszolgálásért Németh András jóhirű vendéglője kezeskedik. A ruhatárban nagy darabért 20 fillér, kicsiért 10 fillér fizetendő. Vacsora után tánc!

— **Főhívás a magyar nőkhöz**. (Az érdemes író felkérésére.) A „Mustármag“ szerkesztője által rendezett szeretetvendégségen az ott összegyűlt előfizetők, a szerkesztővel élükön, kimondották, hogy szent kötelességüknek ismerik azon munkálkodni, hogy Magyarország minden városában és falujában akadjanak nők, a kik készek Isten országának terjesztéséért valamit tenni. El kell már egyszer vetnünk magunktól azt a veszedelmes előítéletet, hogy a hitélet fölbresztése és erősítése, a lelkeknek az Istenhez való vezetése csupán a papok dolga. Meg kell látnunk, hogy szegény magyar népünk teste száz sebből vérzik s hogy mind e sebek közt a legfájóbb és legveszesebb az, hogy százezren és száz-ezren járnak Isten nélkül, a bűn útjain. S tudnunk kell azt is, hogy e százazrek felerészben nők és hogy a nők szívéhez hozzáférközni, nekik lelki segítségét és erősítést nyújtani a nők vannak hivatva. De a kik másokon az evangéliumnak egyedül biztos gyógyszerével segíteni akarnak, azoknak maguknak

már meg kellett izlelni és tapasztalni annak gyógyító, vigasztaló, fölemelő erejét. Mert aki azt hiszi, hogy ő a maga erejéből, a maga jósága által elegendő erős arra, hogy másoknak igazi segítséget tudjon nyújtani, az nagyon esalódik, az jobb, ha munkába se indul, mert ugyis hamarosan meg fog lankadni s az akadályoktól visszarettenni. Ösmerjük el mindnyájan, hogy előbb vennünk kell az Istennek kegyelméből, mielőtt másoknak valamit adhatnánk. Arra szólítjuk föl tehát a magyar nőket, mindenütt ahová ez a szózat el tud hatolni, hogy azok, akikben komoly vágyódás van arra, hogy jó munkát végezzenek, első lépés gyanánt azt tegyék, hogy szent elhatározással kezdjék olvasni a bibliát, akár külön-külön, akár, ha ketten-hárman akadnak egy-egy helyen együttesen. Olvassák azt minél alázatosabb szívvel, legelőbb is azt kutatva, mit kell abból önönmagoknak meríteniök s a magok lelki életében és aztán külső életében is, megvalósítaniok. Aztán imádkozzanak minél többet és pedig ne mások által leirt imákat elolvasva, hanem a saját szívükből, akármilyen egyszerűen, akármilyen dadogva is eleinte, csak imádkozzanak és pedig ne esupán földi vágyaik kielégítéséért, a mindennapi kenyérért, jó egészségért, kedvesek életben maradásáért, hanem főként, első sorban: lelki javakért, Istennek drága kegyelmi ajándékaiért. Ne ijedjen meg senki, a ki a maga városában egyedül van, a ki e felszólítást szívére veszi, csak olvassa a bibliát, csak imádkozzék, az Úr egyengetni fogja az ő ösvényeit is. De ha ketten, hárman vannak, azok már együtt is imádkozhatnak és jusson eszökbe az Úr mondása: „A hol ketten vagy hárman együtt vannak az En nevemben, ott vagyok közöttük.” A mely lélek komolyan keresi az Urat, meg fogja találni, a ki pedig megtalálta, az munkát is fog kapni. Mindenütt vannak gyermekek, akiket vasárnaponként össze lehet gyűjteni és velök vasárnapi iskolát tartani, akadnak fiatal leányok, a kiket meg lehet hívni, hogy velök együtt olvassuk a bibliát s bátorítsuk őket is, hogy abban önállóan kutassanak s a maguk lelkéből, a saját szavaikkal, imádkozzanak. Szegények is akadnak mindenhol, azok körül is mennyi munkát találhat a keresztyén nő! Meglátogatni őket, vinni nekik jó olvasmányokat, velök együtt olvasni, őket, ha kell, anyagi segítségben részesíteni, de mindenestre lelki vigaszban, erősítésben. Csak a kezdet legyen meg, az első lépés, a többit is megadja az Úr, ha hittel tekintünk föl reá s igazán vele, érte, általa kezdünk munkálkodni. A már megindult, vagy megindulandó evangéliumi munkák iránt szélesebb körökben való érdeklődés fölkeltésére alkalmasak a szeretetvendégségek, melyekről külön, hosszabb cikkben emlékezünk meg. Ahol a nők tanácsa, utasítása vágnak, forduljanak a lelkészhez, vagy ha bizalommal fordulnak a „Mustármag” szerkesztőjéhez, vagy a Bethánia-egyesülethez, azok is szívesen adnak részletesebb utmutatást, vagy ajánlanak és küldenek alkalmas könyveket, pl. Utmutatót a bibliaolvasáshoz, vagy olyan könyvet, melyben egy-egy rövid bibliai elmélkedés van mindennapra, vagy jó kis olvasmányok a nép, a gyermekek számára. Bizalommal fölkérem a lelkészeket is, akiknek ez a kis felszólítás kezükbe kerül, biztassák ők is a nőket ilyen alapon való megindulásra, saját hitükben való erősödésre, szerény, de igazi keresztyén szellemű munkálkodásra. A lelkész

és gyülekezete, az egyház és a haza egyaránt csak hasznát láthatja ennek. A kegyelem Istenének nevében boesátom ki e felszólítást, legyen rajta az Ó, mindeneket lehetségessé tevő áldása! *Vargha Gyuláné*, a „Mustármag” szerkesztője.

— **Biblia ünnepe.** A Brit és Külföldi Bibliaterjesztő Társaság 100 éves fennállásának emlék-ünnepét a hmvásárhelyi reform. főgymnasium is megtartotta protestáns növendékeivel f. hó 6 án, a midőn a vallástanár Pál római levele I. 16. v. alapján az evangéliom áldásáról és a Bibliaterjesztő társaság áldásos munkálkodásáról tartott egyh. beszédet, alkalmi imával és alkalmi ének szöveget — a Sántha K. versét sokszorosítva — adva az ifjuság kezébe, melyet ez fölemelőn szép öszhangzatosan énekelt; végül a százados alapra adakozást hirdetett, melynek eredményét, 16 kor. 30 fillért be is szolgáltatva. Ugyanaz napon délután meg a reform. ifjusági egyesülettel ünnepelte a nagy napot, alkalmi imát és felolvasást tartván az ifjuságnak. Azt közölni is felesleges, hogy a reform. egyház is mind a három templomában alkalmi istenitisztelettel ünnepelt és adományozott a százados alapra.

— **Gazdák, ha nagy terméshez akarnak jutni,** Mauthner-féle magvakat vessenek. Idei árjegyzékét, mely 226 oldalra terjed, Mauthner Ödön es. és kir. udvari magkereskedése Budapesten, Rottenbiller-utca 33., mindenkinek ingyen megküldi. A kitünően tisztított, legnagyobb csiraképességgel bíró, fajtiszta magvak árai alacsonyok. Különösen fölemlítendők az impregnált takarmányrépamagvak és a legneembesebb gabna-félék dus választéka.

Szerkesztői üzenet.

Azoknak, a kiket érdekel. Bizalmasan arra kértünk fel, hogy hoznók lelkészársainknak tudomására, hogy július 1-jére még ez évben egy szép óvodát állít fel a tekeházai ev. ref. egyház: de miután a dologi szükségletet fedezni nem képes, átadja az államnak. Az volna azonban a kívánatos, hogy az ev. reformátusok által épített óvodába ev. ref. vallású óvónő neveztetnék ki. Azért, ha lelkészársaink körében okleveles még állás nélkül való ev. ref. vallású óvónő van, teljesen felszerelt pályázatát egy a ministeriumhoz intézendő invezési kérvény kapcsán sziveskedjék beküldeni *Koncz Sándor ev. ref. lelkészhez Tekeházára, u. p. Királyháza.* Onnan aztán tovább terjesztetik az ügy lehetőleg előkészítve. Nem a szokásos és rendes pályázásról van tehát itt szó: annak az idejé még majd később következik el: hanem szó van a helyi viszonyok által indokolt előleges intézkedésről. Egyébiránt mi az ügyről többet nem tudunk, — a kit érdekel, fenti címen felvilágosítást nyerhet! — **H. F. Pap.** Az efféle hangon irt megkereséseket kikérjük magunknak. Hogy azt a „történetet” hallgatással mellőztük, az éppen az ön érdeklében történt. Tessék a fotográfiákra gondolni! Egyébiránt a legeslegesítő szerkesztői elv, hogy sem kéziratot, sem füzeteket, melyeket nem kértünk, — vissza nem küldünk. Még akkor járnánk meg igazán, ha ilyen munkára is vállalkoznánk. Más oldalról tekintve a kérdést, — annyi könyv, füzet stb. küldetik be hozzánk, hogy ha mindenikről referádát akarnánk adni, — hát akkor lapunkban soha semmi másra nem maradna hely. Nem tudjuk aztán, hogy mit mondanának akkor lapunk olvasói, akik elvégre is nem arra kíváncsiak, hogy hogy néz ki a papi lelkész, gondnok, bíró és prezsbiterium, hanem más valamit is várnak ettől a laptól. Azt a csekély jogot sziveskedjék hát a lap szerkesztőjének meghagyni, hogy saját belátása s mindenestre legjobb lelkiismerete szerint állapítsa meg, hogy melyik irodalmi művet ismertesse.

Tartalomjegyzék: Esmék a debreceni kath. nőegylet szervezésével kapcsolatban. Andrassy Kálmán. — A debreceni református kollégium adattára. Balogh Ferencz. — Emlékezés Spencer Herbertről. Sáfrány Lajos. — A próba énekes-könyvről. Sólyom Ferencz. — Tanügy: A gyakorlati tanárképzésről. Paedagogus. — Irodalom — Külföld: Karcolatok. Görömbey Péter. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

A tanuló ifjúságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjúság számára. Horváthné Ferenczy Ida

„Fehér Liliom“

imakönyv a protestáns ifjúság számára. Kun Bertalan ev. ref. püspök ur ő méltósága rendkívül meleg hangú ajánlásával. Ára egyszerű kötésben 1 korona, díszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben tokkal 2 k. 50 f. díszes bőrkötésben aranymetszettel és dobozzal 3 k. 50 f. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: Vadász M. könyvkereskedőnél Miskolcon, aki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi.

A szatmári kiállításon,

(1903) jury tag. arany éremmelés díszoklevéllel kitüntetve. Jobb és megbízhatóbb magvakat senki sem ad, mint

Fábián Béla

magkereskedése

Budapest, IX., Üllői-ut 73. sz.

Nagy képes árjegyzéket ingyen és bérmentve küld.

SZŐLŐLUGAST

ültessünk minden ház mellé és kertjeinkben föld és homoktalajon.

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó természetű) mert nagyobb része ha megnő is, termést nem hoz, ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugasnak alkalmas fajokat ültettek, azok bőven ellátják házukat az egész szőlőérés idején a legkiválóbb muskatály és más édes szőlőkkel.

A szőlő hazánkban mindenütt megterem s nincsen oly ház, melynek fala mellett a legcsekélyebb gondozással fellevelhető nem volna, ezenkívül más épületeknek, kerteknek, kerítéseknek stb. a legregebb dísz, anélkül, hogy legkevésbé helyet is elfoglalna az egyébre használható részekből. Ez a legháladatosabb gyümölcs, mert minden évben terem.

A fajok ismertetésére vonatkozó, színes fénynyomatu katalógus bárkinek ingyen és bérmentve küldetik meg, aki címét egy levelezőlapon tudatja.

Czím:

Ermelléki első szőlőoltványtelep Nagy-Kágya,
u. p. Székelyhid,

A tavaszi idényre

remek szép

férfi divat újdonságok

érkeztek

FEKETE JAKAB

uri divat és kalap üzletében,
DEBRECZEN, FÖTÉR,
a kisteplom mellett,

u. m.: Valódi angol, olasz és belföldi kalapok, fehéreneműek, gallérok, késelők, iszléses nyakkendők, férfi csipők, séta botok és esőernyők, kesztyűk és harisnyák, uti bőröndök
olcsó szabott árban.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület főbizománysai

László Albert és Társa

(HEGEDÜS S. és SÁNDOR I.)

protestáns egyházirodalmi könyvkiadóhivatalában Debreczenben most jelent meg második kiadásban a Van-Oosterzee-Antal-féle

Heidelbergi Káté

52 egyházi beszédben. Ára díszes vászon kötésben 12 korona.

Megjelentek továbbá:

Szügyi József Négyhangu magyar ev. ref. chorál könyv orgonára és négyszólamu vegyes énekkarra alkalmazva. Ára fűve 8 kor., vászonkötésben 10 korona.

Szügyi József 225 Orgona előjáték templomi és iskolai használatra. Ára fűve 6 kor., vászon kötésben 8 korona.

Juhász S. Protestáns asszonyok. Fűzve 4 kor. Fényes selyembrokat díszkötésben 12 korona. Protestáns hölgyeknek ajándéknak kiválóan alkalmas.

Sz. Kiss Károly Bibliai képek. Rövid és népszerű bibliai magyarázatok. 4 kötet, fűzve 20 kor., vászonkötésben 28 kor. (A IV kötet sajtó alatt van)

Kiss Ádám Egyházi beszédek. I. 4 korona. (Sajtó alatt.)

Ferenczy Gyula dr. A civilizáció bölcsője. Fűzve 4 kor. Kötve 6 kor.

„ 1848. Március 15-ike. 40 fill.

Vásárhelyi Zsigm. A mi hitünk és prédikálásunk. Fűzve kor. Kötve 6 kor.

„ Bibliai képek. 4 k. 40 fill. Kötve 6 k. 40 fill.

„ Peldák a héber költészet termékeiből. I k. 20 fill.

Ezen valamint más művek is megrendelhetők

csékely havi részletfizetésre

a „Kazinczy“ Könyvkereskedő Részvénytársaságnál Debreczenben.

Theológiai és tanszerárjegyzék ingyen és bérmentve küldetik meg

K Ó K A I L A J O S

könyvkereskedése, — Budapest IV., Károly-utca 1.

Van szereném tisztelettel a következő **theologiai ujdonságokat** szives figyelmébe ajánlani; melyek nálam **részletfizetésre** is kaphatók, tetszés szerint fizetési módozattal.

Bersier P. (párisi lelkész). Egyházi beszédek. Franciaából fordította Szalóczy Pal ev. ref. lelkész 1820 dal. 8-r. 1803. — — — — —	4.—	heidelbergi káté ötvenkét úrnappára. Debrecen, 1903. 8-r. Szép fekete vászonkötésben. — — — — —	3:80
Spurgeon, Talmage és Decoppet nyomán Könyves Tóth Kálmán. Egyházi beszédek. („Hit temploma”. Uj folyam. I. kötet. Nyomatásban először 8-r. Budapest 1904. — — — — —
A régi folyamból csak a III-ik kötet hapható	3.—	Szentimrey József. Egyházi beszédek 8-r. 138 oldal. (20 beszéd.) 1903. — — — — —	3.—
Szentkúti Kiss Károly. Bibliai képek III-ik kötet. Rövid és népszerű biblia magyarázatok 8-r. 1903. (A I. és II. kötetek is kaphatók a 5.—) — — — — —	3.—	Nyáry Pál. „Keskeny út”. Egyházi beszédek. Már a második kiadás! (A tiszta jövedelem a pécsi reform. templom-építés javára fordítatik.) — — — — —	3.—
Farkas Sándor. Templomi könyörgések ünnep- és vasárnap delutáni alkalmakra, midőn egyházi tanítás nem tartatik. Tartalmaz 41 könyörgést 8-r. 234 oldal. 1903. Ara fizve 4.—, szép fekete egész vászonkötésben	4.—	Szalay József. „Evangéliumi Keresztén tanítások.” Egyházi beszédek. II. kötet. (Az első kötet is kapható. ára 2 kor.) — — — — —	2.—
Dóds Márk D. D. — Lukácsy Imre. Szent János evangéliomának magyarázata. II. kötet. 8-r. 202 oldal. Budapest. 1903. (Az első kötet is kapható) Mindgyik ára külön — — — — —	5.—	Széki Ákos. Jézus és a Szentlélek esodatételei. — — — — —	—70
Vásárhelyi Zsigmond. „A mi hitünk és prédikálásunk”. 25 egyházi beszéd. 8-r. 180 oldal. 1903. — — — — —	6.—	Lentz Géza. Sabatier, mint református és dogmatikus. Magántanári próbaelőadás. 1903. — — — — —	—24
Csiky Lajos Kátémagyarázati imádságok. Magyarázat előtt és magyarázat után mondandó imádságok a	4.—	Török Zoltán. Istenről. Róm. XVI. 27. Az egyedül böles Istennek legyen dicsőség Jézus Krisztus által mindörökké. Békés, 1903. — — — — —	—80
	4.—	Munkácsy Sándor. Egyházi beszédek. (Uj boríték, olcsóbb kiadás) 1903. 187 oldal. 8-r. — — — — —	2.40
	4.—	Poszvék Sándor. (Névtár.) A magyarországi ág. h. ev. keresztyén egyház névtára az 1903. évben. Az egyetemes egyházi közgyűlés megbízásából szerkesztve. 421 oldal. — — — — —	4.—
	4.—	Zsiray Károly. Kézikönyv és eljárási utasítások a lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló 1898. XIV. törvényzikkhez. (Kongrua-ügy!) 1903. — — — — —	1.20

A beérkező megrendeléseket postafordultával és a legnagyobb pontossággal intézem el. Üzletemben bármely és bárhol hirdetett munka megkapható. ————— Budapest, IV., Károly-utca 1. 20. sz. bolt. —————

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.”

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne tekintsek meg azt a kitünő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhakkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagyiszteletű lelkész és tanító urak Debrecenbe jöve ne mulaszták el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruház-

zat megtekinteni. Igaz elvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég áruai versenyen felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmükbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPITTA TOTT : 1845-BEN.